

Lokal åtgärdssamordning av vattenvårdsåtgärder

Nuläge, utmaningar och behov

Nairomi Eriksson och Pia Geranmayeh

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för vatten och miljö
2025:6
2025

Lokal åtgärdssamordning av vattenvårdsåtgärder: Nuläge, utmaningar och behov

Nairomi Eriksson, <https://orcid.org/0009-0005-5175-0682>, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för vatten och miljö

Pia Geranmayeh, <https://orcid.org/0000-0002-5399-8068>, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för vatten och miljö

Detta verk är licenserat under CC BY NC ND 4.0, andra licenser eller upphovsrätt kan gälla för illustrationer.

Utgivare:	Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för vatten och miljö
Utgivningsår:	2025
Utgivningsort:	Uppsala
Omslagsbild:	(Pia Geranmayeh)
Upphovsrätt:	Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Serietitel:	Rapport / Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för vatten och miljö
Nyckelord:	Lokal åtgärdssamordning, vattenvårdsåtgärder, åtgärdssamordnare, vattensamordning

© 2025 Eriksson, N., & Geranmayeh, P.

Detta verk är licenserat under CC BY NC ND 4.0, andra licenser eller upphovsrätt kan gälla för illustrationer.

Sammanfattning

Den här rapporten bygger på en enkät- och intervjustudie riktad till personer som arbetar med åtgärdssamordning av vattenvårdsåtgärder lokalt i Sverige. Syftet har varit att belysa åtgärdssamordnarnas erfarenheter, utmaningar och behov, samt att identifiera förbättringsförslag för framtida organisering, finansiering och stödstrukturer.

Enkäten besvarades av 48 personer med olika organisatorisk tillhörighet, varav hälften var kommunalt anställda. Resultaten visade att rollen som åtgärdssamordnare ofta är bred och komplex, samtidigt som oftast endast en person inom organisationen arbetar med denna typ av uppdrag. Behovet av kollegialt lärande och nationell samordning lyftes som centralt. Ett genomgående hinder i arbetet var bristen på långsiktig finansiering, både för anställningar och för genomförandet av större åtgärder. Även kravet på medfinansiering beskrevs som ett oproportionerligt administrativt hinder. Samtidigt beskrev respondenterna att långa handläggningstider för anmälan om vattenverksamhet och variationer mellan län i bemötande från Länsstyrelsen påverkar effektiviteten i åtgärdsarbetet.

Intervjuerna med sex personer med gedigen kunskap och erfarenhet av åtgärdssamordning och vattenvård bekräftade och fördjupade enkätens resultat. De understrykte behovet av samordning och stabila strukturer som möjliggör kontinuitet och kompetensöverföring, och visade på att arbetet fungerar bäst där det finns ett team av personer med kompletterande kunskaper. Tydliga mallar, utbildningar och en samlad plattform för resurser och erfarenhetsutbyte efterfrågades. Flera lyfte behovet av en samverkansplattform som kan fungera som stödstruktur och kunskapsnod.

Resultaten pekar på att det finns ett starkt engagemang och praktiskt kunnande bland Sveriges åtgärdssamordnare, men att det nu krävs strukturella förbättringar för att denna kraft ska tas tillvara på fullt ut.

Keywords: Lokal åtgärdssamordning, vattenvårdsåtgärder, åtgärdssamordnare, vattensamordning

Abstract

This report explores the conditions, challenges, and need for support associated with the role of catchment officers in Sweden who play a key role in helping landowners implement voluntary environmental measures aimed at improving water quality. The study combines data from a survey with 48 catchment officers across Sweden and in-depth interviews with six of them, who each has extensive experience of the catchment-based approach.

The findings show a strong commitment among catchment officers but also highlight recurring obstacles such as short-term funding for their roles and the projects they are implementing, complex permit processes, and limited access to peer support. The respondents expressed a need for greater continuity, simplified funding schemes, and more effective coordination between catchment officers and regional or national authorities. Recommendations from the catchment officers include establishing nationwide support functions aimed at managing relevant knowledge and coordinating opportunities for cooperation and learning; securing access to long-term funding, reducing the administrative burden by improving guidelines and ensuring consistency across counties, and strengthening the use of existing mechanisms such as CAP funding.

The study was funded by WWF and is intended to inform future policy and capacity-building efforts aimed at scaling up effective, locally driven water governance.

Keywords: Catchment-based approach, catchment officer, water governance

Förord

Denna rapport presenterar resultat från en studie om lokal åtgärdssamordning i Sverige, med fokus på förutsättningar, utmaningar och behov i det praktiska arbetet med att samordna vattenvårdsåtgärder. Arbetet har genomförts under våren 2025 med finansiering från Världsnaturfonden WWF, inom ramen för BaltCOP (The Baltic Catchment Officer Project) som syftar till att stärka samverkan och kapacitet för genomförandet av vattenvårdsåtgärder i Östersjöregionen.

Studien baseras på en enkätundersökning riktad till personer som arbetar med åtgärdssamordning samt en uppföljande intervjustudie med utvalda personer från olika organisationer med omfattande erfarenhet av vattenvårdsarbete från olika delar av landet. Syftet har varit att synliggöra det viktiga arbete som sker på lokal nivå, och samtidigt identifiera vad som krävs för att förbättra och långsiktigt stärka åtgärdssamordningsfunktionen så att genomförandet av lokala vattenvårdsåtgärder för bättre miljö och vattenkvalitet kan accelereras.

Vi vill rikta ett varmt tack till alla personer som deltagit i enkäten och intervjuerna, er tid och reflektioner har varit avgörande för rapportens innehåll och relevans.

Innehållsförteckning

Lokal åtgärdssamordning av vattenvårdsåtgärder: Nuläge, utmaningar och behov	2
Sammanfattning	3
Abstract	4
Förord	5
1. Metod	7
1.1. Enkätundersökning.....	7
1.2. Intervjustudie	8
2. Resultat: Enkätundersökning	9
2.1 Respondenternas bakgrund.....	9
2.2 Arbetsuppgifter och organisatoriska utgångspunkter.....	12
2.3 Finansiering.....	15
2.4 Utmaningar	17
2.5 Kunskapsbehov, informationskällor och arbetssätt för uppföljning.....	19
2.6 Stödansökningar, anmälningar, tillstånd, dispenser och provningar	22
2.7 Förhålla sig till markavvattningsföretag.....	25
2.8 Vägar framåt.....	27
3. Resultat: Intervjustudie.....	32
3.1 Kunskapsbredd och kompetenskrav	32
3.2 Behov av samordning.....	33
3.3 Erfarenheter av Strategiska planen.....	34
3.4 Långsiktighet som förutsättning för förtroende och resultat	36
3.5 Medfinansiering	37
3.6 Varierande förutsättningar kring handläggning	38
3.7 Vikten av kollegor och kollegialt lärande	40
3.8 Att forma sin roll och sitt arbetssätt	40
3.9 Breddat syfte med åtgärdssamordning	41
4. Slutsatser	43
4.1 Rekommendationer utifrån förslag i enkät- och intervjuresultat.....	43
4.2 Diskussion	46
Referenser.....	50
Bilaga A. Komplet lista påståenden om stödprogrammen (enkätresultat).....	52

1. Metod

För att kartlägga och analysera förutsättningarna för lokal åtgärdssamordning i Sverige har två kompletterande datainsamlingsmetoder använts: en enkätundersökning och en serie fördjupande intervjuer. Kombinationen av kvantitativa och kvalitativa data möjliggör både bredd och djup i förståelsen av hur åtgärdssamordning organiseras, vilka utmaningar som finns, och vilket stöd som efterfrågas.

1.1. Enkätundersökning

Enkäten utformades för att samla in erfarenheter från personer som arbetar med åtgärdssamordning. Frågorna täckte teman som organisatorisk tillhörighet och arbetsform, nuvarande finansiering och framtida förutsättningar, upplevda stödbehov samt hinder och lösningar i det dagliga arbetet. Enkäten genomfördes i verktyget Netigate och distribuerades via email i mars 2025 till ett nätverk av personer som deltagit i WWF:s inspirationsdag för åtgärdssamordnare samt workshops om vattenvårdsfrågor organiserade av SLU inom projektet PuddleJump. Enkäten riktade sig till personer som arbetar med åtgärdssamordning, men begränsades inte till åtgärdssamordnare som jobbtitel eller ett specifikt syfte (t.ex. övergödningsåtgärder vilket är fokus för åtgärdssamordning med LOVA-stöd) för att inte exkludera viktiga erfarenheter. Utöver detta inkluderade enkäten en möjlighet att lägga till personer som arbetar med åtgärdssamordning för att säkerställa att enkäten nådde ut till så många som möjligt. Detta bidrog också till en uppdaterad lista över det nationella nätverket av åtgärdssamordnare. Totalt besvarades enkäten av 48 personer. Svar med alternativ presenterades i en kvantitativ sammanställning, och fritext-svaren genomgick en tematisk analys (Bryman, 2016) för att identifiera mönster och fokusområden.

1.2. Intervjustudie

För att fördjupa och kontextualisera enkätresultaten genomfördes sex semistrukturerade intervjuer med åtgärdssamordnare från olika organisatoriska sammanhang: två var anställda vid kommuner, två vid vattenvårdsförbund, en vid Hushållningssällskapet och en vid en Länsstyrelse. Intervjuerna följde en gemensam intervjuguide och fokuserade på teman som tidigare identifierats i enkäten. Det inkluderade frågor om hur åtgärdssamordnarens roll och kompetensområde ser ut, hur arbetet är organiserat inom olika typer av verksamheter, förutsättningar kring finansiering och stödfunktioner, samt hur arbetssätt och arbetsuppgifter har utvecklats över tid samt om det finns behov av nationell samordning och strukturer för erfarenhetsutbyte och kvalitetssäkring. Samtalen spelades in och transkriberades, varefter materialet analyserades tematiskt med utgångspunkt i de fokusområden som identifierats i enkäten. Utifrån intervjuerna identifierades nio huvudteman som beskrivs i avsnitt 3, Intervjuresultat.

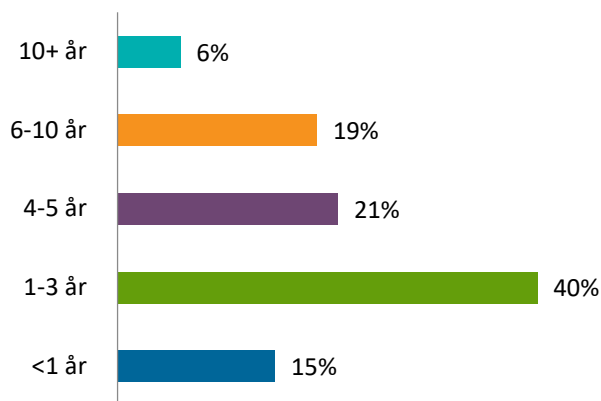
Deltagande i både enkät och intervju var frivilligt och alla deltagare informerades om syftet med studien samt hur deras svar skulle användas. Ingen känslig personinformation har samlats in, och alla citat som används i rapporten är anonymiserade.

2. Resultat: Enkätundersökning

Syftet med enkäten var att kartlägga erfarenheter, utmaningar och behov i rollen som åtgärdssamordnare, med särskilt fokus på hur resurser, verktyg, kunskap, stödprogram och finansiering kan utvecklas för att bättre möta verklighetens krav. Resultaten ger en mångfacetterad bild av såväl gemensamma erfarenheter som skillnader.

2.1 Respondenternas bakgrund

Det var 48 av 78 personer som svarade på enkäten. Bland de svarande hade 40 % arbetat 1–3 år med åtgärdssamordning (figur 1) och 6 % i över 10 år.

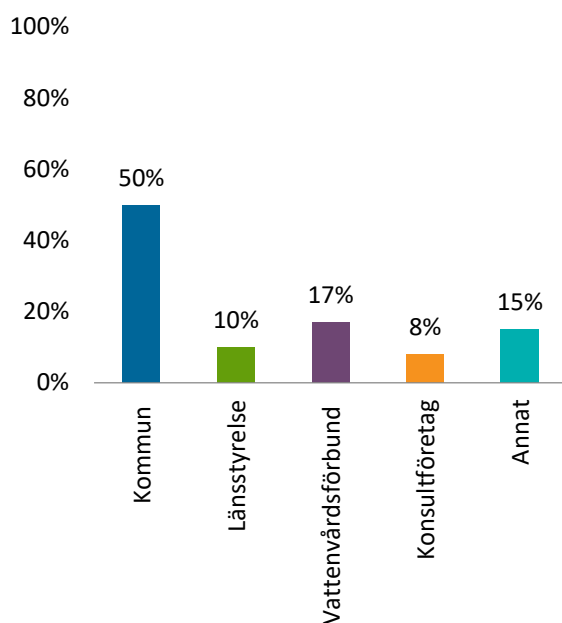

Figur 1. Enkätfråga: 'Hur länge har du arbetat som åtgärdssamordnare/med åtgärdssamordning?'

Den största andelen av respondenterna hade åtgärdssamordnare som sin jobbtitel (31 %). Även andra slags samordnare som vatten-, vattenråds-, och våtmarkssamordnare var vanliga, 20 % av svarande (tabell 1). Alla respondenter hade naturvetenskaplig bakgrund, där miljövetare, biologer, ekologer och agronomer var vanligast.

Tabell 1. Enkätfråga: 'Vad är din jobbtitel och ditt utbildningsområde?'

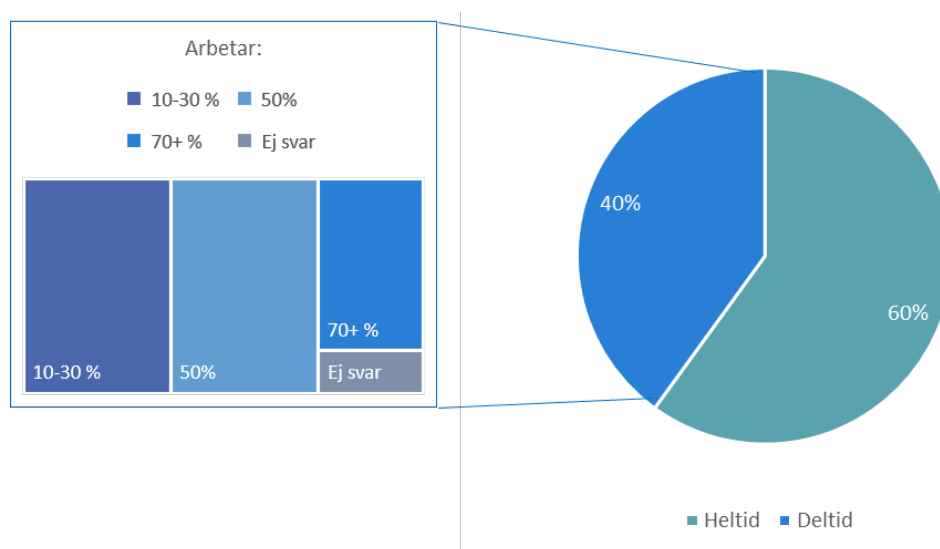
Jobbtitel	Utbildning
33 % Åtgärdssamordnare	29% Biologi, ekologi, naturvård
8 % Vattensamordnare	21% Miljövetenskap
8 % Projektledare	15% Agronom
6 % Vattenrådssamordnare	10% Akvatisk ekologi/limnologi
6 % Strateg vatten/miljö	6% Civilingenjör
6 % Våtmarkssamordnare/rådgivare	4% Miljö och hälsoskydd
6 % Konsult	4% Naturgeografi
4 % Kommun- ekolog/agronom	4 % Skog/jägmästare
4 % Biolog, limnolog	6 % Annat
15 % Annat	

Figur 2. Enkätfråga: 'Vilken typ av organisation är du anställd av och vilket län arbetar du inom?'

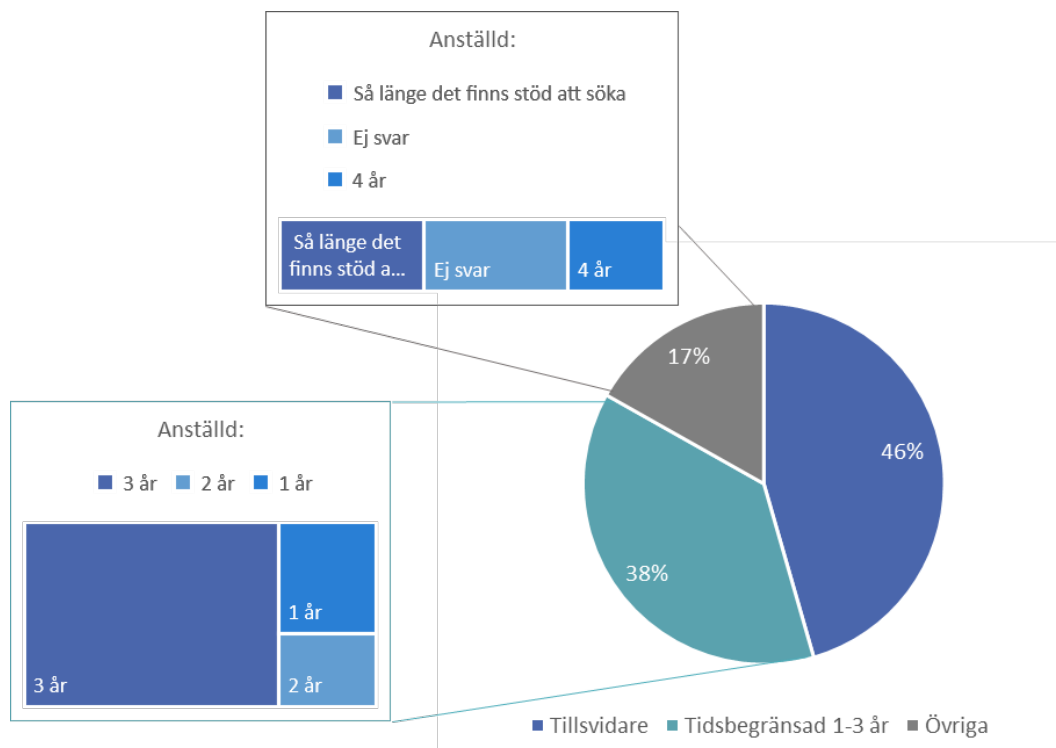
Hälften av svarande var anställda av kommuner, medan vattenvårdsförbund utgjorde den andra största arbetsgivaren (17 %), den tredje var Länsstyrelsen där 10 % av svarande arbetade. De flesta län, 16 av 21, var representerade bland enkättagarna (figur 2). Två län med flest svarande var Västra Götaland och Skåne som hade 11 respondenter vardera. Att dessa delar av landet hade större representation av åtgärdssamordnare faller sig naturligt då både övergödningsproblematik och åtgärdstakten är högre i södra Sverige.

60 % av svarande arbetade heltid, och resterande 40 % arbetade deltid (figur 3). Bland gruppen som arbetade deltid hade strax över en tredjedel en omfattning på 10–30 % och strax över en tredjedel en omfattning på 50 %.

Figur 3. 'Vilken omfattning har din roll som åtgärdssamordnare?'

Strax under hälften av svarande hade en tillsvidareanställning och 38 % hade en tidsbegränsad anställning, varav majoriteten av dessa hade en anställning som varar tre år (figur 4). Bland övriga uppgav över en tredjedel att deras anställning kommer att vara så länge det finns stöd att söka för att finansiera tjänsten.

Figur 4. 'Hur länge varar tjänsten/uppdraget att vara åtgärdssamordnare?'

2.2 Arbetsuppgifter och organisatoriska utgångspunkter

Många av enkätens alternativ gällande enkätdeltagarnas huvudsakliga arbetsuppgifter blev ikryssade från de flesta av svarande, vilket visar på det breda arbetet och hur många aspekter som ingår i åtgärdssamordningen (tabell 2). Däremot visade enkäten att det som ofta är associerat med åtgärdssamordning 'Bygga nätverk för att engagera lokala markägare...' fick jämförelsevist få kryss. Medan andra delar som 'Strategiskt arbete...' som vanligtvis inte ingår i arbetsbeskrivningen var betydligt vanligare, då nästan hälften uppgav att det hör till deras arbete. Det fanns även möjlighet att göra tillägg, men endast en handfull arbetsuppgifter tillkom som mestadels var olika nischade åtaganden, t.ex. samordna bevarandeprojekt; styrelsesekreterare.

Tabell 2. 'Vilka är dina huvudsakliga arbetsuppgifter?' Procenten visar hur många svarande som kryssade i att det är en av deras huvudsakliga arbetsuppgifter. (Frågans utformning: Kryssa i alla som gäller)

Samverka med andra kommuner, vattenråd, åtgärdssamordnare osv. genom att delta i befintliga nätverk	92%
Bidra med information och kunskap till lokala aktörer, kommuntjänstemän, politiker, andra inom min organisation etc.	92%
Uppsökande verksamhet mot markägare och arrendatorer runt vattendragen för att hitta lämpliga åtgärdslösningar	88%
Administrativt arbete och ekonomihantering av projekt	81%
Söka finansiering (bidrag) för åtgärder	81%
Bygga nätverk för att engagera lokala markägare och ta tillvara på lokal kunskap	73%
Genomföra eller upphandla utredningar – hydrologi, design av våtmark, annat	69%
Fältarbete: Deltagande i anläggning och genomförande av åtgärder	67%
Strategiskt arbete, t.ex. brett ansvar för vattenfrågor; utveckling av strategier, åtgärdsprogram, målsättningar osv.	48%
Provtagning, mätning och uppföljning av åtgärder – vattenkvalitet och flöden	42%

Enkäten tog även upp vilka fördelar och nackdelar respondenterna ser med att arbeta på sin typ av organisation. Utifrån fritextsvaren identifierades några huvudpunkter, dessa sammanfattas i tabell 3 för de tre vanligaste organisationerna (kommun, vattenvårdsförbund och länsstyrelse) som respondenterna är anställda av.

För respondenter som arbetade för en kommun sågs man fördelarna vara kopplat till den kommunala organisationen, så som att dess olika enheter bidrar med olika kunskaper och ett kontaktnät, samt att kommunen tar fram underlag som planer, strategier och utredningar som ofta kan vara till nytta för åtgärdsplaneringen. Även tillgång till verktyg och fastighetsregister lyftes som positivt. Däremot upplevdes arbetet ibland vara ensamt då få andra arbetar med vattenfrågor och att det kan vara svårt att få förståelse och intresse för vattenvårdsåtgärder från sin organisation. Att bli associerad med kommunen kan potentiellt vara en nackdel om markägaren har en negativ bild av kommunens andra verksamheter, till exempel tillsyn. Att behöva

förhålla sig till ”Lagen om offentlig upphandling” lyftes också som en nackdel då det saktar ner eller komplicerar processen.

Respondenter som arbetade för ett vattenvårdsförbund upplevde att det är en fördel att förbundet inte är en myndighet och att det underlättar i kontakten och kommunikationen med markägare. Några respondenter arbetade för väletablerade förbund som arbetat länge med till exempel recipientkontroll och vattenfrågor i området och för dessa lyftes att det finns mycket erfarenhet och rutiner att utgå från, vilket är en stor fördel. Däremot ansågs det även vara en nackdel att inte vara en myndighet, då inte samma naturliga ingång till andra myndigheter fås. Istället upplevdes vattenvårdsförbunden blir något bortglömda inom ”myndighetsvärlden”.

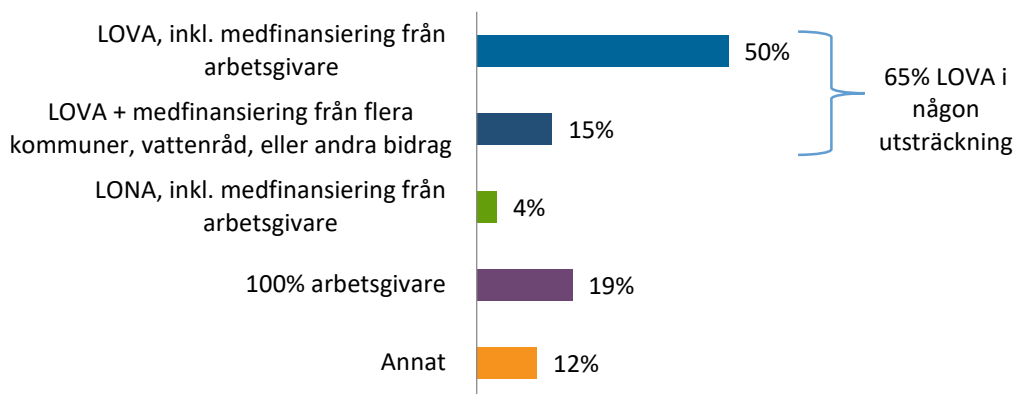
Respondenter som arbetade för en Länsstyrelse tyckte att det är en fördel att Länsstyrelsen fungerar som en central punkt för bland annat ansökningar eller kontakt med kommuner, vilket gör det lättare att överblicka frågor. Några respondenter uppskattade att de har mycket frihet att planera sitt arbete. Även tillgång till verktyg, till exempel kommunikationskanaler, och information inom Länsstyrelsen lyftes som fördelar. Däremot ansågs arbetsbelastningen vara en nackdel, respondenter kände sig otillräckliga, att området är för stort för att kunna närvara så mycket som det krävs för att skapa ett gott förtroende eller att de har för mycket att göra. Även svårigheter att nå fram till markägare lyftes då det finns en misstänksamhet eller ett missnöje mot Länsstyrelsen.

Tabell 3. "Vilka fördelar/nackdelar ser du med att arbeta som åtgärdssamordnare på/åt den organisation/ arbetsgivare du har idag?" De tre vanligaste arbetsgivarna för svarande listas.

	Kommun	Vattenvårds- förbund	Länsstyrelse
 Fördelar	- Tillgång till verktyg, information och underlag - Tillgång till olika kunskaper på de olika enheterna inom kommunen	- Neutral aktör (ej myndighet) - På etablerade vattenvårdsförbund finns erfarenhet och rutiner på plats	- Tillgång till verktyg och information Central punkt - Frihet att forma sitt eget arbete
 Nackdelar	- Ibland ensamt arbete eller svårt att få gehör inom kommunen för vattenvårdsåtgärder - Kan finnas misstroende mot andra delar av verksamheten, behöver ev. stå till svars för det vid träffar med markägare och allmänhet. - Offentlig upphandling	Otydlig roll: hamnar mellan myndighet och markägare, och ibland utestängd från "myndighetsvärlden"	- Arbetsbelastning - Kan finnas misstroende mot andra delar av verksamheten, behöver ev. stå till svars för det vid träffar med markägare och allmänhet (markägare allmänt skeptiska mot Länsstyrelsen innebär svårt att ta kontakt).

2.3 Finansiering

Ungefär två tredjedelar av enkätdeltagarna hade en anställning som finansieras med LOVA-stöd (figur 5). För hälften av svarande täcktes medfinansieringen av arbetsgivaren, medan 15 % fick medfinansiering från flertalet kommuner, ett vattenråd eller har kombinerat LOVA med andra stöd. Endast 19 % av svarande hade en arbetsgivare som helt finansierar tjänsten.

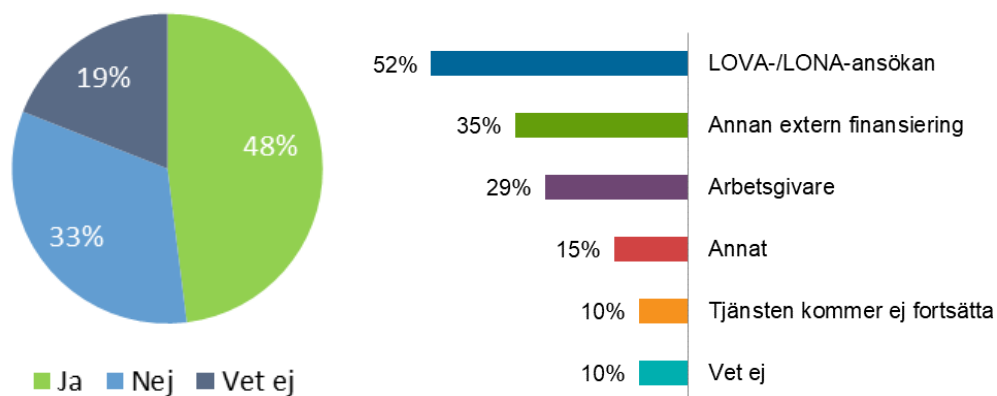
Figur 5. Enkätfråga: 'Hur är din anställning/tjänst som åtgärdssamordnare finansierad?'

Nästan hälften av svarande uppgav att det finns en plan för framtida finansiering av deras tjänst, men en tredjedel saknar en plan och nästan en femtedel vet inte om det finns någon plan för framtiden (figur 6). Majoriteten förmodade att LOVA även är alternativet i framtiden, men även annan extern finansiering, och finansiering från arbetsgivaren sågs som framtida alternativ för ungefär en tredjedel av svarande (figur 6).

"För närvarande är LOVA den enda planen. Om LOVA inte kan finansiera arbetet är framtiden oviss."

"Om inte LOVA finns tror jag det kan bli svårt att få våra tjänster finansierade."

Kommentarer från respondenter ang. finansiering av sina tjänster

Figur 6. Enkätfråga: 'Finns det en plan för framtida finansiering av tjänsten som åtgärdssamordnare?' och 'Hur tror du att tjänsten kommer att finansieras i framtiden?' OBS. Svarande kunde välja alla som gäller.

2.4 Utmaningar

Utifrån enkättagarnas fritextsvar på frågan ”*vilka huvudsakliga utmaningar stöter du på i ditt jobb?*” identifierades följande huvudpunkter.

2.4.1 Ensamarbete och kunskapsluckor

Åtgärdssamordnare arbetar ofta ensamma som den enda (och ibland första) personen med detta ansvar i sin organisation. Flera uttryckte att de saknar kollegor att diskutera problem, idéer och osäkerheter med. Detta har blivit särskilt tydligt efter att LEVA-satsningen avslutats, som tidigare erbjöd en större gemenskap. Åtgärdssamordnarna har naturvetenskapliga bakgrunder och kan känna sig oförberedda på de juridiska och administrativa krav som arbetet innebär, till exempel lagstiftning om vattenverksamhet, markavvattnings- och dikningsföretag. Innan faktiska åtgärder kan genomföras måste även en rad dokument, till exempel olika mallar för avtal med markägare och entreprenad eller ramavtal för upphandling, vara på plats. De här aspekterna tar tid att reda ut och är speciellt utmanande om de tvingas lösas på egen hand.

2.4.2 Byråkrati och långa handläggningstider

Många åtgärdssamordnare uttryckte frustration över Länsstyrelsens handläggning av anmälningar, dispenser och stödansökningar. En del pekade på att åtgärder för miljöförbättring behandlas på samma sätt som ansökningar för miljöfarliga verksamheter, och menade att lagstiftningen är föråldrad och i första hand utformad för att förhindra skadlig exploatering snarare än att underlätta miljöförbättrande insatser. Detta leder i vissa fall till en övertolkning av reglerna vid handläggning. Andra menade att handläggarnas erfarenhetsnivå påverkar processen. Respondenterna upplever att det är hög personalomsättning och många nyutexaminerade i handläggargrupperna som innebär att ansvaret kan kännas betungande, vilket i sin tur kan förlänga handläggningstiderna. Här efterfrågades tydligare vägledning för att underlätta och påskynda beslutsprocesserna. De långa väntetiderna på beslut lyftes upp som ett av de största hindren för åtgärdsarbetet.

2.4.3 Osäkerhet, kortsiktighet och administrativ belastning gällande finansieringen

Finansieringsfrågor skapar stor oro bland åtgärdssamordnare, både vad gäller finansiering av deras egna tjänster och av projektmedel till åtgärder. Flera uppgav att osäkerheten kring framtida finansiering gör att de avstår från att planera eller driva större projekt. I vissa fall har åtgärdssamordnare meddelats att deras Länsstyrelse fått indikationer på att det kommer ske neddragningar på LOVA-budgeten och att de därför varslat om att Länsstyrelsen kommer begränsa fleråriga projekt och prioritera ettåriga projekt. Detta för att Länsstyrelsen inte kan garantera den slutliga betalningen om 25 % det året projektet avslutas när framtida budget är oviss. Att endast stödja kortare projekt om ett år lyftes som ohållbart eftersom att åtskilliga åtgärdssamordnare vittnar om att det ofta tar två till tre år att implementera en åtgärd.

Samtidigt innebär andra delar av finansieringsprocessen en betydande arbetsbelastning. Processen för medfinansiering lyftes särskilt som en oproportionerlig administrativ börda då det utgör en liten del av det totala stödet. Detta då det kräver ett omfattande ”pusslande” som i slutändan ofta kombinerar olika offentliga medel, exempelvis genom andra stöd eller åtgärdssamordnarens egen (LOVA-finansierade) tid, vilket tar tid från det faktiska åtgärdsarbetet.

2.4.4 Arbete på privat mark och att motivera markägare

En särskild utmaning var att åtgärdsarbetet bygger på frivillighet från markägarnas sida. Att hitta villiga markägare kräver både sociala och kommunikativa färdigheter; kompetenser som inte ingår i naturvetenskaplig utbildning. Därtill fanns en osäkerhet kring de juridiska aspekterna av att arbeta på privat mark. Avtalsskrivning, ansvarsfördelning efter åtgärdens genomförande och arbetsmiljöansvar vid entreprenadarbeten lyftes som svåra frågor att förhålla sig till. Vissa upplevde att hanteringen varierar stort i landet: från informella överenskommelser utan avtal till välstrukturerade processer där avtal granskats av jurister. Enskilda vattenvårdsförbund med rik erfarenhet och utarbetade dokument

delar vid förfrågningar med sig av egna mallar till nya åtgärdssamordnare i andra områden i brist på annan vägledning.

2.5 Kunskapsbehov, informationskällor och arbetssätt för uppföljning

Enkäten visade att främst dialoger är viktiga för åtgärdssamordnarnas kunskap. Dialoger med markägare, andra åtgärdssamordnare, konsulter/rådgivare samt kollegor listades alla som viktiga av majoriteten av svarande (tabell 4). Även GIS- och kartmaterial ansågs som viktigt för nära nog alla respondenter.

Tabell 4. Kunskapskällor som majoriteten av svarande tycker är viktiga (4 eller 5 på 5-gradig skala)

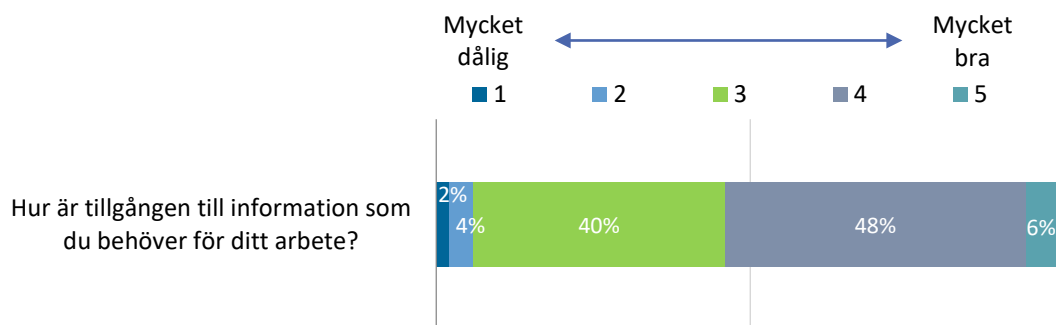
Dialoger med markägare	98%
GIS- och kartmaterial	94%
Dialoger med andra åtgärdssamordnare	90%
Dialoger med konsulter eller rådgivare	90%
Dialoger med kollegor inom min organisation	79%
Juridisk kompetens	75%
Kurser, seminarier, workshops, konferenser eller liknande	69%
Ej vetenskapliga rapporter (myndigheter, andra organisationer, hemsidor)	67%

Några kunskapskällor ansågs viktiga för mindre än hälften av svarande och listas därför inte i tabellen ovan, dessa var media (15 %), beräkningsmodeller (30 %), och vetenskapliga rapporter (46 %). Även om vetenskapliga rapporter var viktiga för nästan hälften av deltagarna lyftes det i kommentarer att det kan vara svårt att hitta eller få tillgång till låsta forskningsartiklar, samt att underlag från myndigheter eller vetenskapliga rapporter ofta fokuserar på specifika problem och ibland saknar helhetsbilden som åtgärdssamordnarna behöver anpassa sig efter (se kommentarer nedan). Tillgången till information som behövs i åtgärdssamordnarnas arbete upplevs god, över hälften tyckte den är bra eller mycket bra (figur 7).

“Tillgången på information är nog egentligen rätt bra, det svåra är att hitta den. Jag har ibland tänkt att det hade varit bra med en funktion dit man kunde vända sig för att få utvalda vetenskapliga artiklar och annan information.”

”Tyvärr är många vetenskapliga underlag och myndigheternas underlag allt för generella, vi behöver vara experter på just den platsen där vi står och förstå alla de faktorer som påverkar just där. [...] Ofta ger vetenskapen och myndigheterna sken av att det är "bara att göra" åtgärderna, men vi som arbetar på "golvet" har så många mer parametrar att förhålla oss till, inte sällan den mellanmännsliga relationen med markägaren som sitter på nyckeln, som akademikerna aldrig hanterar i sina skrifter.”

Kommentarer från respondenter ang. kunskapskällor

Figur 7. Enkätfråga: 'Hur är tillgången till information som du behöver för ditt arbete?'

Utifrån enkättagarnas fritextsvar på frågan ”Är det någon speciell kunskap, eller informationskälla, som du önskar du hade tillgång till? Om ja, vilken?” (frivilliga fråga, 30 respondenter): identifierades fem huvudkategorier:

Samlad information

Flera åtgärdssamordnare önskade en funktion där information och underlag finns samlad. Dels tyckte respondenterna att mycket information är utspridd bland olika myndigheters hemsidor samt att det finns en stor mängd (forsknings-) rapporter vilket gör att det tar långt tid att hitta relevant information. Relevanta länkar, kartverktyg, kontaktuppgifter, tips, och information kring specifika åtgärdsförslag lyftes även som användbart på en sådan plattform.

Fastighetsregister

För åtgärdssamordnare som arbetar för en ideell organisation, eller åtgärdssamordnare som arbetar över flera kommuner önskades bättre tillgång till fastighetsdata. Kommuner och myndigheter har tillgång till enskilda eller flera fastighetskartor medan till exempel vattenvårdsförbund kan få tillgång genom gemensamma projekt med ovannämnda. Även åtgärdssamordnare som är anställd av en kommun, men arbetar i flera kan behöva lösa geodatasamverkan då de bara har tillgång till fastighetskarta för sin ”huvudkommun”.

Juridiska frågor

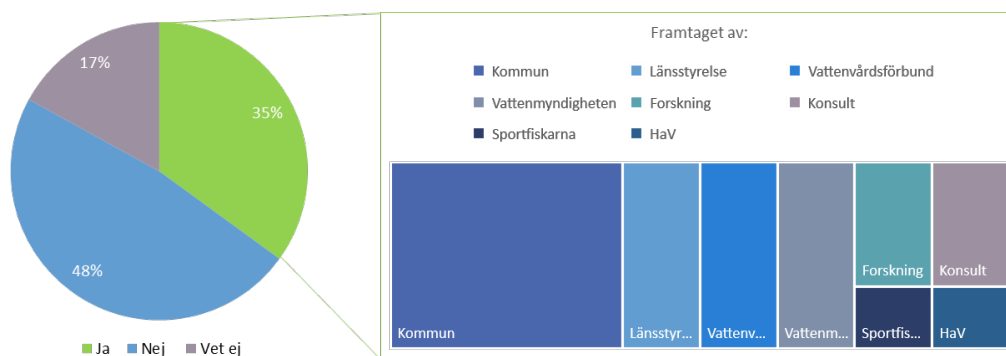
Somliga lyfte att kunskapen om juridiken kring vattenverksamhet och markavvattningsföretag behöver förbättras. Större tydlighet med vilka tillstånd som krävs, mer information kring befintliga markavvattningsföretag, samt mer konsekvent bedömning lyftes.

GIS och modeller

Somliga efterfrågade bättre tillgång till GIS och modelleringsprogram, exempelvis SCALGO.

Våtmarksanläggning

Somliga önskade bättre kunskap om våtmarker, och specifikt kurser i våtmarksanläggning eller beskrivningar för hur våtmarker ska dimensioneras – vilken storlek och form de ska ha för olika syften.

Figur 8. Finns det framtaget en helhetsbild av åtgärdsbehovet i ditt/dina avrinningsområde/n? Om ja, vem (t.ex. vilken myndighet/organisation) har tagit fram/sammanställt den?"

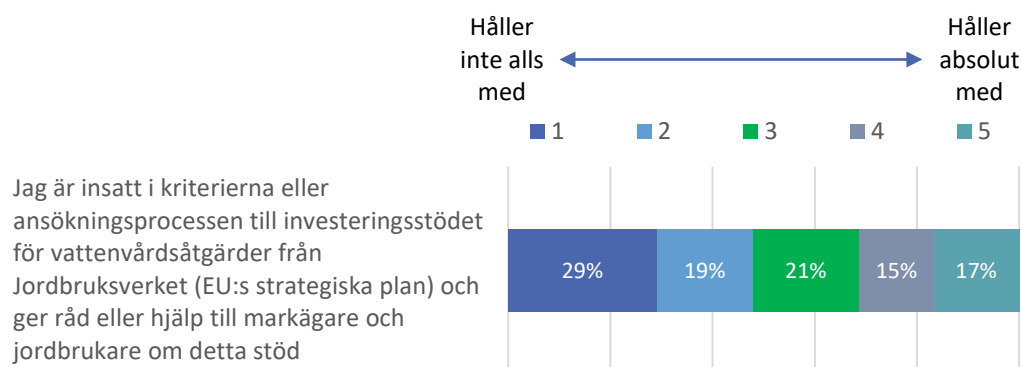
Strax under hälften av svarande uppgav att deras avrinningsområde har en framtagen helhetsbild av åtgärdsbehovet (figur 8). Främst är det kommuner, Länsstyrelser, vattenvårdsförbund och Vattenmyndigheten som tagit fram detta. Däremot tyder svaren på att det varierar hur detta betraktas. Vissa lyfte kartläggningar inom åtgärdssamordningen och åtgärdsplaner som tagits fram genom LOVA-medel, andra påpekade att det inte finns något samlat dokument, men att avrinningsområdena är provtagna, biotopkarterade, inventerade etc. Andra påpekade att det finns ”till viss del” eller ”på ett övergripligt sätt”.

På frågan *”Inkluderar dina arbetsuppgifter att följa upp genomförda åtgärder, aktiviteter och resultat?”* svarade 69 % *ja*, och resterade 31 % *nej*. Däremot blir det tydligt från enkätens följdfråga *hur arbetet med detta sker*, att det ofta sker utan något uttryckligt format. Ofta finns inga rutiner eller mallar utan uppföljningen sker på eget initiativ för att se om åtgärderna fungerar som de ska och för att ta lärdom inför framtida projekt. Det är ofta enkla metoder som används, så som spontana besök, dokumentera genom foton före/efter, eller hålla dialoger med markägaren, till exempel om skötselplanen. En del utför provtagningar av vatten och sediment för att mäta åtgärdens effekt, och i vissa fall sker effektuppföljning externt via forskning eller konsulter. Bland de som uppgav att deras arbetsuppgifter inte inkluderar uppföljning var det flera som tyckte att det borde vara en del av deras arbete, men flera påpekade även att en uppföljande funktion borde ligga separat från åtgärdssamordnarens roll då dessa saknar både tid och kompetens för att genomföra omfattande uppföljning av åtgärder.

2.6 Stödansökningar, anmälningar, tillstånd, dispenser och prövningar

Ansökningsprocessen och utformningen av de tre främsta stödprogrammen för finansiering av vattenvårdsåtgärder, LOVA, LONA Våtmark och Investeringsstödet för vattenvårdsåtgärder (Strategiska planen), utvärderades i enkäten genom att enkätdeltagarna angav till vilken grad de höll med om olika påståenden (se Bilaga A. för komplett lista av påståenden kring de olika stödprogrammen). Resultatet indikerar att åtgärdssamordnarna känner sig bekväma

med både LOVA och LONA Våtmark och ser mestadels positivt på dessa stöd. Däremot ansågs Strategiska planen som svårare att söka än andra stöd, 82 % av svarande höll med om detta. Ett påstående i enkäten var om åtgärdssamordnaren ansåg sig vara insatt i ansökningsprocessen och kriterierna för Strategiska planen samt ger råd eller hjälper markägare med detta stöd, detta gav stor spridning i medhåll (figur 9). Det skulle exempelvis kunna indikera skillnader mellan regioner eller erfarenhetsnivåer hos åtgärdssamordnarna, se intervjuresultat. I och med att enkärdeltagarna endast svarade på de påståenden som relaterar till ett stöd de har erfarenhet av, hade påståendena för LOVA 33 respondenter, LONA Våtmark 39 respondenter, och Strategiska planen 22 respondenter. Detta visar att mer än hälften av åtgärdssamordnarna inte har erfarenhet av Strategiska planen.

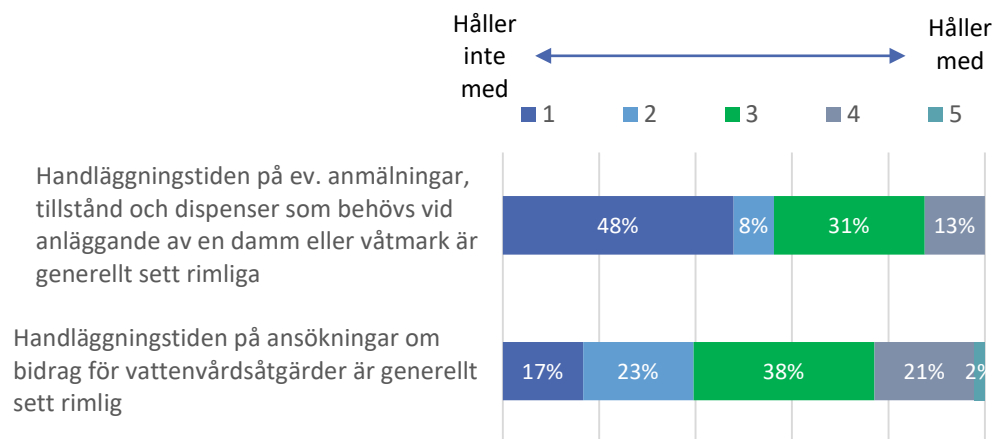

Figur 9. Vänligen välj hur väl du håller med påståendet. (1 - håller inte med, 5 - håller med)

När det kommer till väntetider vid ansökningar ansåg majoriteten¹ av svarande att handläggningstiden för ansökningar, tillstånd, eller dispenser, som till exempel vattenverksamhet, är orimlig. Å andra sidan ansågs handläggningstiden för ansökningar om stöd vara något bättre, även om det inte finns en tydlig majoritet kring detta (figur 10). Det kan möjligtvis visa på skillnader mellan olika län, då vissa tycker handläggningstiden är rimlig, och andra inte.

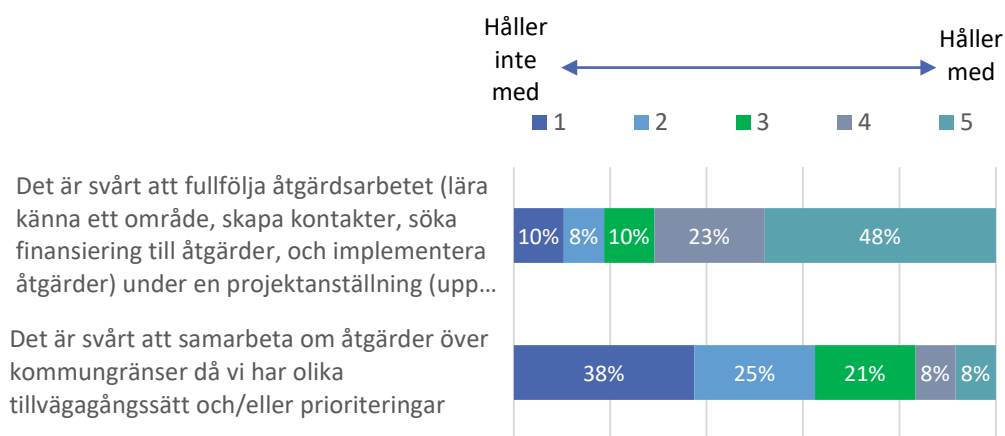
¹ Vid 5-gradig skala räknas 1 eller 2 som att inte hålla med, 3 som varken eller, och 4 eller 5 som att hålla med. Majoriteten = mer än hälften kryssade 1/2, eller 3, eller 4/5.

Majoriteten av svarande höll med om att det är svårt att hinna fullfölja sitt arbete under en projektanställning. Samtidigt är det positivt att majoriteten inte tycker det är svårt att samarbeta om åtgärder över kommungränser. (Figur 11).

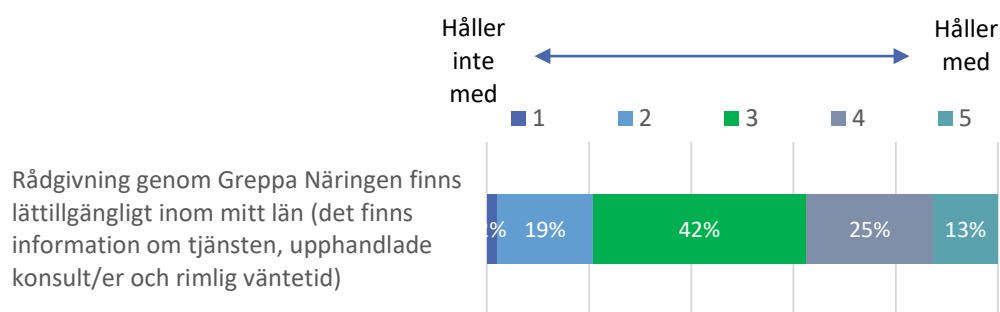

Figur 10. Vänligen välj hur väl du håller med varje påstående. (1 - håller inte med, 5 - håller med)

Det var även en stor spridning kring rådgivningstjänsten Greppa Näringens tillgänglighet, om det ansågs finnas information om tjänsten, upphandlade konsult/er och rimlig väntetid (figur 12). Även detta kan möjligtvis indikera skillnader mellan länen.

Figur 11. Vänligen välj hur väl du håller med varje påstående. (1 - håller inte med, 5 - håller med)

Figur 12. Vänligen välj hur väl du håller med påståendet. (1 - håller inte med, 5 - håller med)

Slutligen på temat ansökningsprocesser togs möjligheten för samprövning upp. Länsstyrelsen kan sampröva miljöbalksprövningar för samma åtgärd och samla besluten i ett beslutsdokument, för att effektivisera prövningsprocessen, exempelvis för vattenverksamhet och strandskyddsdispens (varav det sistnämnda vanligtvis handläggs av kommunen). Över hälften av svarande uppgav att de *inte* har information om att samprövning av dispenser och tillstånd eller anmälningar kan efterfrågas. En fjärdedel efterfrågar redan det och 21 % svarade att Länsstyrelsen har som rutin att göra det själva (figur 13).

Figur 13. Vet du om att samprövning av dispenser och tillstånd eller anmälningar kan efterfrågas?

2.7 Förhålla sig till markavvattningsföretag

Det fanns en del variation bland åtgärdssamordnare kring hur mycket erfarenhet de har av att ansöka om utrivningstillstånd eller avveckla markavvattningsföretag för att genomföra åtgärder på platsen. I enkäten togs våtmarksåtgärder upp som exempel. Nästan ingen (2 %) ansåg att de har *mycket* erfarenhet av detta.

Majoriteten av svarande undviker eller försöker att undvika omprövning (35 % och 33 % respektive), medan en tredjedel inte har någon erfarenhet av våtmarksåtgärder där det finns ett markavvattningsföretag (figur 14).

Utifrån fritextsvar på frågan om vad som fungerar bra eller dåligt med enkätdeltagarnas arbetssätt gällande markavvattningsföretag identifierades följande huvudpunkter:

2.7.1 Påverkan på var man placerar åtgärder

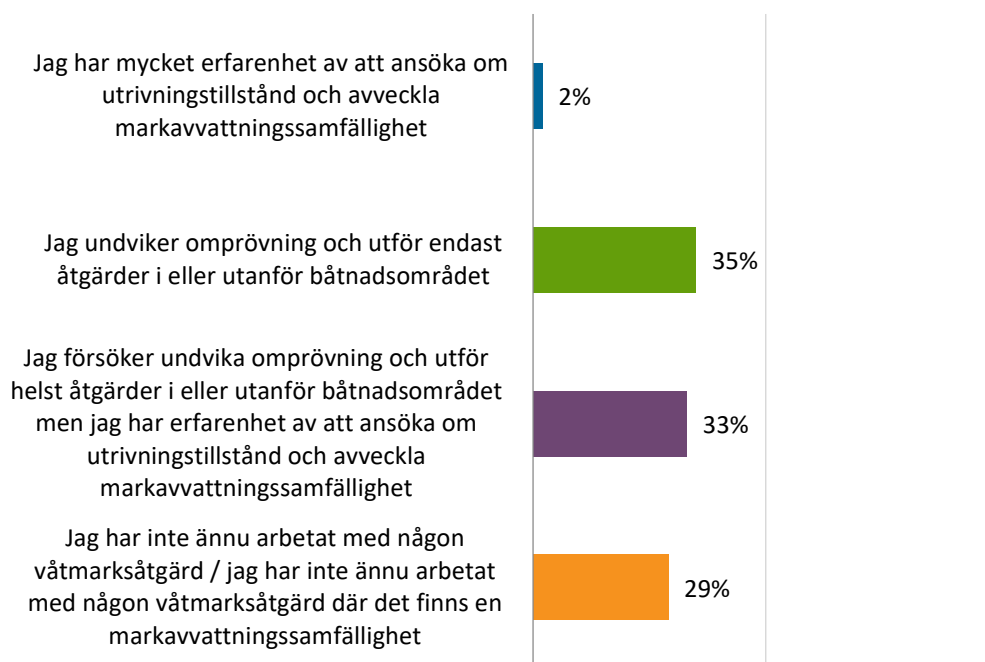
Åtgärdssamordnare prioriterar åtgärder på ”lätta” platser och sällar bort åtgärder på platser där omprövning eller avveckling av markavvattningsföretag krävs. Markavvattningssamfälligheter har därmed stor påverkan på vilka åtgärder som de väljer att arbeta med. Däremot lyftes att förr eller senare kommer de behöva arbeta med markavvattningsföretagen.

2.7.2 Förnyad lagstiftning önskas

Behovet av en moderniserad lagstiftning kring markavvattningsföretag lyftes då regelverket uppfattas som föråldrat och ineffektivt och försvårar för åtgärdssamordnarnas arbete. Även en översyn av samfälligheter efterfrågades, samt att markavvattningsföretag behandlas som andra miljöpåverkande verksamheter vars tillstånd ses över, exempelvis vattenkraft och reningsverk, men med anpassade processer med hänsyn till antalet markavvattningsföretag i landet.

2.7.3 Överenskommelse vid mindre åtgärder

Några respondenter lyfte ytterligare ett alternativ, vilket var att vid mindre åtgärder få samfällighetens godkännande. Det påpekades att detta kan påverka omfattningen av åtgärder, till exempel att de inte kan anlägga genom att dämna fast det skulle varit fördelaktigt.

Figur 14. Enkätfråga: I många fall finns markavvattningssamfälligheter/dikningsföretag där våtmarksåtgärder planeras. Vänligen välj det alternativ som passar bäst in på ditt arbete.

2.8 Vägar framåt

Ett antal fritextfrågor i enkäten berörde vad som eftersöks av åtgärdssamordnarna och vad de själva har för uppfattningar om hur arbetet kan optimeras och hur hinder kan lösas. *Vad saknar du för att kunna genomföra ditt arbete på bästa sätt idag?; Tänk tillbaka till när du började arbeta som åtgärdssamordnare. Vad önskar du att du hade haft tillgång till eller fått för stöd?; Vilka förslag på lösningar har du för de utmaningar du möter i ditt arbete, samt de upplevda hindren som tagits upp i denna enkät?* Utifrån svaren identifierades följande huvudpunkter:

2.8.1 Nätverk och samverkan mellan åtgärdssamordnare

Behovet av ett nätverk framträder som en av de mest frekvent nämnda punkterna. Respondenter betonar vikten av att utbyta erfarenheter och lära sig av andra åtgärdssamordnare; särskilt för de som är nya i rollen eller för de som arbetar på mindre orter eller organisationer med få kollegor. Många uttrycker att de känt sig ensamma i början och hade önskat tillgång till ett nationellt eller regionalt nätverk.

De som haft ett nationellt nätverk i form av LEVA-satsningen lyfte inspirationsdagarna som värdefulla tillfällen att få vägledning och utveckla en trygghet i sitt arbete. För erfarna samordnare verkar nätverk spela en viktig roll för kontinuerlig kompetensutveckling och som stöd i praktiska dilemman. De lösningar som föreslås inkluderar regelbundna sammankomster, studiebesök, och digitala plattformar för erfarenhets- och kunskapsutbyte. Det finns även önskemål om tematiska utbildningsmöjligheter (t.ex. juridiska frågor, lantbruk, våtmarksanläggning) där specifik kunskap kan delas. Det lyftes att försök att upprätthålla nätverket av åtgärdssamordnare och regelbundna samverkansträffar efter att LEVA-satsningen avslutats har varit utmanade och bristande då åtgärdssamordnarna varken har tid eller resurser utöver sitt eget arbete att koordinera det.

2.8.2 Långsiktig finansiering för åtgärdssamordningen och stöd till fleråriga projekt

Långsiktighet i uppdrag, finansiering och planering är en återkommande önskan. En stor del åtgärdssamordnare arbetar i projektanställningar där framtiden är oklar vilket gör det svårt att planera strategiskt eller följa upp åtgärder över tid. I och med att det är långsamma processer för att göra anmälningar, tillståndsprövningar och att söka stöd för att finansiera åtgärder krävs att långsiktigt arbete säkras. Det tar tid att bygga tillit och kontakter i ett område, och kontinuitet beskrivs som avgörande dels för att kunna behålla åtgärdssamordnare som byggt upp ett lokalt nätverk och kunskap kring de lokala förutsättningarna, och för att inte förlora markägarnas förtroende för åtgärdsarbetet och vattenförvaltningen. Respondenter föreslår att åtgärdssamordning bör vara en permanent funktion inom till exempel kommun eller vattenråd med stabil finansiering och tydligt mandat som stöds från nationellt håll genom fleråriga strategier och flerårig finansiering. Likaså är det viktigt att projektpengar tilldelas ur ett långsiktigt perspektiv så att det finns möjlighet att arbeta med större åtgärder som kräver längre verkställandeperiod. Ökad förutsägbarhet ses som en förutsättning för att åtgärdssamordnarrollen ska kunna fungera effektivt.

2.8.3 Samlad katalog av kunskap och resurser samt vägledning kring specifika frågor

Ovan punkt hör även ihop med ett en önskan om bättre möjligheter för utbyten av resurser. Åtgärdssamordnarna känner att de ofta arbetar parallellt med att ta fram samma information och underlag. Det upplevs också svårt att få en överblick av de kunskaper som behövs eftersom att det är så många aspekter som ingår i åtgärdssamordningen. Här efterfrågas tydligare och samlad dokumentation från myndigheter, utbildningsinsatser samt kontaktpersoner som kan svara på juridiska frågor. För nya åtgärdssamordnare efterfrågas särskilda steg-för-steg-guider eller checklistor vid genomförande av åtgärder som påminner vad som krävs och när i processen det är bäst att ta hänsyn till det. Juridisk osäkerhet är ett genomgående hinder i samordnarnas arbete, och frågor kring ansvarsförhållanden, rättigheter, markanvändning och tillstånd återkommer. Det är särskilt svårt att avgöra vad som gäller vid samverkan med flera aktörer, exempelvis markägare, vattenråd och kommuner eller myndigheter, och hur avtal bör utformas. För att underlätta den administrativa bördan gavs förslag kring en plattform som tillhandahåller tydligt formulerade mallar för avtal och överenskommelser, samt ett kunskapsbibliotek med tidigare åtgärder och tolkningar.

Utöver naturvetenskapliga och tekniska kunskaper kräver rollen som åtgärdssamordnare färdigheter inom kommunikation, juridik, ekonomi, projektledning och socialt samspel. Samordnarna vittnar om att det ofta är dessa färdigheter snarare än de naturvetenskapliga, som avgör hur väl ett projekt fortskrider. I arbetet med markägare, politiker, myndigheter och andra aktörer krävs förmåga att förankra åtgärder, hantera konflikter, motivera insatser, och hantera förväntningar. Det lyftes att universitet och arbetsgivare behöver värdera dessa kompetenser högre i utbildning.

2.8.4 Tätare samarbete med Länsstyrelsen och samstämmighet mellan län

Det efterfrågas större tillgänglighet, tydliga kontaktpersoner, och bättre samordning internt inom Länsstyrelsen. Åtgärdssamordnarna önskar mer insikt i hur

Länsstyrelsen arbetar för att kunna skapa bättre underlag och förutsäga besked på ansökningar. Många vill också se en mer proaktiv roll, där Länsstyrelsen aktivt stöttar lokala initiativ, blir mer synlig, och kommer ut i fält för att se hur åtgärdssamordnarna arbetar, snarare än enbart handlägger. I synnerhet önskas en ökad tillit från Länsstyrelsen och att det ska finnas ett erkännande att åtgärdssamordnarna också är anställda för att förbättra miljö och vatten och en tilltro till deras förmåga. Samordnarnas erfarenheter av Länsstyrelsens stöd varierar från mycket positivt till frustrerat och kritiskt. En del anger att Länsstyrelsen är en värdefull partner, med sakkunskap och överblick som stärker åtgärdsarbetet. Andra beskriver myndigheten som svår att nå, långsam i handläggning och rigid i tolkning av regler, och att det finns en brist på kontinuitet och personligt bemötande; samordnarna vet inte alltid vem de ska vända sig till eller får olika svar beroende på handläggare. Erfarenhetsutbyte mellan Länsstyrelser föreslås för att de ska kunna plocka upp arbetssätt som fungerar bra, då erfarenheten är att vissa Länsstyrelser har väldigt bra relationer och samarbetssätt med sina åtgärdssamordnare. Bättre samordning internt på Länsstyrelser önskas också då det ofta är olika enheter som hanterar de olika stöden (LOVA, LONA respektive strategiska plan) och tillstånd vilket innebär ännu fler kontaktytor för åtgärdssamordnaren. Här lyfts exempel på Länsstyrelser som har *en* vattenenhet där dessa personer har samlats, som innebär bättre kommunikation internt samt en enklare ingång för åtgärdssamordnare.

2.8.5 Bättre utformade stöd, snabbare handläggning, och enklare tillståndsprocesser

Det efterfrågas stödformer som är mer flexibla, kan omfatta fler typer av åtgärder, och där medfinansieringskrav inte blir ett hinder. Många svar belyser hur nuvarande stödsystem inte alltid är anpassade efter de verkliga behoven och förutsättningarna i lokalt åtgärdsarbete. Dels finns det en önskan om att stöden täcker hela åtgärdskostnaden för att undvika extra administrativt arbetet med att medfinansiera med sin egen tid eller genom att söka andra stöd att kombinera med. Bland respondenter finns det också de som vill arbeta bredare med åtgärdssamordning och önskar ett utökat fokus för att kunna arbeta med andra typer av miljöproblem, t.ex.

fysisk påverkan, biologisk mångfald, klimatanpassning osv. Nuvarande system upplevs som begränsande, särskilt i norra delarna av landet då LOVAs fokus på övergödning inte speglar de lokala miljöutmaningarna.

Snabbare handläggningstider för ansökningar om stöd, anmälningar, tillstånd, dispenser etc. lyfts som en nödvändig åtgärd för att undanröja en konkret flaskhals i åtgärdsarbetet. Samordnare beskriver hur projekt försenas, intresset från markägare svalnar, och förutsättningarna förändras under väntetiden, och hur en snabbare, mer förutsägbar process skulle öka effektiviteten och stärka tilltron till systemet. Åtgärdssamordnarna efterlyser också tydligare vägledning från ansvariga myndigheter kring hur lagstiftning ska tolkas och etablering av samordnade kontaktpunkter för tillståndsärenden. Några förslag går så långt att rekommendera att lagstiftningen uppdateras för att bättre ta hänsyn till åtgärder för miljönytta. Till exempel genom ett förenklat tillståndsförfarande, eller en snabbspårshantering, för miljöåtgärder som uppenbart ligger i linje med nationella miljömål och mindre åtgärder där regelverken upplevs oproportionerligt tunga.

3. Resultat: Intervjustudie

Syftet med intervjuerna var att fördjupa förståelsen av enkätsvaren, med särskilt fokus på utmaningar och dess lösningar, samt behoven av olika slags stöd i arbetet med åtgärdssamordning.

3.1 Kunskapsbredd och kompetenskrav

Intervjuerna ger en tydlig bild av det breda och komplexa kompetensområde som åtgärdssamordnaren förväntas navigera inom. Rollen kräver inte bara förståelse för miljö- och vattenfrågor, utan även för juridik, myndighetskontakter, teknisk projektering och lokal kontext. Flera intervjupersoner betonar att det är orimligt att en person ska kunna behärska alla dessa områden fullt ut, det viktiga är snarare att ha en grundläggande överblick, veta ens egna begränsningar och kunna identifiera när och var expertstöd behövs.

Ett återkommande tema är den juridiska komplexiteten, särskilt kring markavvattnings- och vattenverksamhet. Intervjupersonerna upplever att det råder osäkerhet även bland experter om hur reglerna ska tolkas och att lagstiftningen i sig kan vara svår att överblicka. Det skapar en osäkerhet i det dagliga arbetet, särskilt vid kontakter med myndigheter eller när åtgärder ska projekteras.

Ett annat centralt inslag i intervjuerna är behovet av lokal kännedom och förmågan att bygga relationer, särskilt med markägare. Många menar att den sociala kompetensen är minst lika viktig som den tekniska: att kunna skapa tillit, föra dialog och ”översätta” miljömål till konkreta och acceptabla åtgärder för den enskilda lantbrukaren. Det är genom dessa relationer som åtgärder blir möjliga att genomföra i praktiken. Flera intervjupersoner nämner också att kunskapsöverföring och erfarenhetsutbyte är avgörande för att kunna utvecklas i rollen. Många har lärt sig genom att fråga kollegor, delta i nätverk eller ta del av tidigare projekt. Det finns

ett tydligt behov av strukturer för lärande och stöd, särskilt i början av ett uppdrag, men också löpande för att hålla sig uppdaterad om regelverk, finansieringsmöjligheter och tekniska lösningar.

Sammanfattningsvis visar intervjuerna att kunskaper inom åtgärdssamordning inte handlar om en fast uppsättning expertkunskap, utan om en dynamisk, situationsanpassad kompetens. Det kräver att kunna identifiera kunskapsluckor, förmåga att samarbeta och vilja att lära. Rollen är därmed mer navigatör än specialist, men just därför behövs starka stödstrukturer, tydliga informationskanaler och möjligheter till kompetensutveckling.

”Man förväntas på något sätt vara en allkonstnär. När du träffar en markägare så måste du ha koll på juridiken. Du måste ha koll på vilka bidragsformer som finns. Du måste ha koll på hur olika beslut tas i en organisation som du företräder, är det en kommun till exempel så måste du känna att du har ett mandat med dig att driva frågorna. Jag tror att det ligger väldigt mycket förväntningar på en åtgärdssamordnare som man kanske ibland inte har tänkt utan som man blir överraskad av när man börjar krypa ner i det här.”

Citat från intervjuperson

3.2 Behov av samordning

Ett genomgående tema från enkäten är känslan av att stå ensam i rollen som åtgärdssamordnare. Intervjupersonerna beskriver arbetet som både komplext och brett, där åtgärdssamordnare förväntas hantera allt från markägarrelationer och tekniska åtgärder till juridiska bedömningar, finansieringsfrågor och dialog med myndigheter. Samtidigt saknas ofta ett team eller ett kollegialt sammanhang att dela ansvaret med. Många av åtgärdssamordnarna behöver uppfinna arbetsformer själva, utan etablerade rutiner eller tydliga rollbeskrivningar. Samtidigt finns en uttalad vilja att samverka – med kollegor, med andra samordnare, och med externa aktörer. Där sådana nätverk existerar, upplevs de som avgörande för deras arbete. Några intervjupersoner beskriver till exempel hur de tillsammans med andra åtgärdssamordnare åker på studiebesök, följer upp projekt och bollar frågor. Det nämns som något centralt för både kvaliteten i arbetet och den egna arbetsmiljön.

Samtidigt uttrycks frustration över att det inte finns tillräckligt med strukturer för nationell samordning. Alla intervjupersoner stödjer en nationell samverkan i någon form, varav några lyfter behovet av ett nationellt kompetenscenter som ett konkret svar på åtgärdssamordnarnas isolerade arbete. Det finns vattenvårdsförbund och andra aktörer som har ambitioner att skapa en fristående organisation för att samla, sprida och förvalta kunskap och kontakter kring praktisk vattenvård. Efter att Havs- och Vattenmyndighetens nationella samordning upphörde har mycket ansvar fallit på enskilda samordnare och regionala nätverk. Initiativet till ett nationellt kompetenscenter ses därför som ett viktigt steg mot en mer långsiktig, inkluderande och samordnad infrastruktur för vattenvård i Sverige. Intervjupersonerna som är involverade betonar att ett sådant center inte bör placeras hos en myndighet. Argumentet är att myndighetsstrukturer tenderar att bli långsamma, hierarkiska och administrativa; av en intervjuperson kallat att "försvinna i OH-träsket". En oberoende aktör skulle kunna agera mer flexibelt, pragmatiskt och med närhet till praktikens behov. Kompetenscentret föreslås fungera som en kunskapsnod där åtgärdssamordnare kan få tillgång till mallar, vägledningar, utbildningar, kontaktuppgifter till erfarna entreprenörer och experter, samt till forskningsresultat och goda exempel. Det lyfts också att en sådan struktur skulle underlätta kvalitetssäkring och minska personberoendet i åtgärdsarbetet, som är särskilt viktigt i ett system med hög personalomsättning.

3.3 Erfarenheter av Strategiska planen

Fast enkätresultatet visar på en osäkerhet eller ovillighet hos större delen av åtgärdssamordnarna att använda stöd inom Strategisk planen finns motsatt upplevelse hos de erfarna intervjupersonerna. Även om även dessa personer föredrar LOVA och LONA, beskriver intervjupersonerna att de aktivt använder stöd inom Strategiska planen, särskilt för större åtgärder där bidragsnivåerna och möjligheten till 100 % finansiering upplevs som attraktiva incitament. Att kunna söka löpande, till skillnad från LOVA och LONA som har fasta ansökningsperioder, ses också som en fördel. Det finns en medvetenhet om att stödet kan uppfattas som administrativt tungt, men flera poängterar att detta främst gäller för ovana användare. En vanlig synpunkt är att processen ter sig komplicerad

vid första anblick, men att det ”rinner på relativt bra” efter några genomförda ansökningar.

Att inte kunna söka stödet själv som åtgärdssamordnare ses som en nackdel, men inte ett betydande problem då de kan stötta markägare i processen ändå. Här finns olika tillvägagångssätt, för några upplevs möjligheten att få fullmakt och göra ansökan på markägarens vägnar som praktisk och inte särskilt problematisk, andra sitter bredvid och stöttar medan markägaren genomför ansökan, och vissa överlåter att fylla i ansökan till konsulter. Det förekommer även kritik mot kravet på flera offerter och den detaljerade redovisningen, men detta betraktas som en ofrånkomlig konsekvens av att det rör sig om EU-finansiering. Däremot ser även intervjupersonerna en osäkerhet för markägare i och med att förskottsbetalningen i praktiken endast ligger på omkring 40 %. Det kan betyda stora likviditetsproblem vid stora och dyra åtgärder som betyder att lantbrukare kan behöva ta lån till exempel vid anläggande av en våtmark.

Intervjuerna ger också en bild av en viss oro för att LOVA ”dräneras” då många åtgärdssamordnare inte använder sig av den stora budgeten som finns inom Strategiska planen, samt att det skulle bli stopp på nya projekt om LOVA plötsligt skulle dras ner och de flesta inte är bekväma med Strategiska planen. En intervjuperson som arbetar på en Länsstyrelse har aktivt erbjudit vägledning och workshops för åtgärdssamordnarna i länet för att höja kunskapen av just den anledningen. Men att det inte finns nationella stödstrukturer på plats riskerar också att skapa ojämlikhet mellan olika aktörer: de med tidigare erfarenhet eller goda interna resurser lyckas använda stödet, medan andra kanske avstår helt. Strategiska planens effektivitet beror i hög grad därför på hur väl den är integrerad i den lokala praktiken och hur tillgänglig kunskapen om den är.

”Vi har använt Strategiska planen när vi har de här lite större våtmarkerna som är uppåt en halv miljon eller mer. Vi ju sagt att vi söker Strategiska planen där det är värt att lägga tiden som det tar. Men jag skulle ju aldrig ta Strategiska planen om det är en fosfordamm för 100 000 kr. Jag vet att det tar så mycket tid i ansökan, fullmakter och redovisningstid att det inte är värt när det är den summan.”

Citat från intervjuperson

3.4 Långsiktighet som förutsättning för förtroende och resultat

Bristen på långsiktig finansiering och planeringshorisont är ett av de mest strukturella problemen som åtgärdssamordnarna upplever i sitt arbete. I intervjuerna uttrycks frustration över kortsiktiga bidragsbeslut, vilket skapar osäkerhet både för samordnarens roll och för de åtgärder som ska genomföras. Det finns en utbredd uppfattning att effektiv vattenvård kräver långsiktig närvaro och lokalkännedom. Åtgärdssamordnare behöver tid för att bygga relationer med markägare, förstå avrinningsområdets specifika behov och gradvis utveckla åtgärdsportföljer som är både miljömässigt relevanta och praktiskt genomförbara. Det lyfts att det tar år att vinna förtroende hos berörda aktörer, särskilt i områden där tidigare samverkan saknats eller varit bristfällig. I sådana sammanhang riskerar korta projektcykler att avbryta pågående processer mitt i, vilket i sin tur minskar tilliten till framtida insatser. Att åtgärdssamordning institutionaliseras som en fast funktion i kommuner eller vattenorganisationer, snarare än som en tillfällig projektresurs ses som avgörande för att uppnå vattenmiljömål. Dessa erfarna intervjupersoner är väl integrerade i sina organisationer och har utvecklat en stabil grund för vattenvårdsarbetet i sina områden och med sina Länsstyrelser, vilket gör att de känner en trygghet i sitt åtgärdsarbete som de önskar för fler. Samtidigt framkommer det i intervjuerna att åtgärdssamordnarna ofta upplever en dragkamp mellan myndigheternas krav på snabba resultat och verklighetens långsamma processer.

”Det var mer osäkert i början, för då hade vi inte kontinuiteten och vi ville inte sätta igång massa saker som sedan inte slutfördes. Men genom att vi har haft en kontinuitet i sex år och vet att vi har ytterligare fyra år nu, så har vi vågat ha stora projekt. Jag har rott många projekt i hamn och det skapar ett förtroende ute i bygden och en tillit till systemet: att lantbrukarna och markägarna ser att kommunen vill satsa på detta och att finansieringen är säkrad för min roll.”

Citat från intervjuperson

Främst påpekas risken för att kompetens går förlorad när långsiktigheten saknas. Korta finansieringshorisonter innebär att åtgärdssamordnare kan försvinna när projekt tar slut, och att den kunskap som byggts upp inte förs vidare. Detta skapar en cykel där nya personer måste börja om, ofta utan struktur eller stöd. Samtidigt som organisationer går miste om erfaren personal när de inte kan erbjuda tillsvidareanställning, en intervjuperson säger ”Det är svårt att hitta rätt person. Du kan bara lägga ut en projektanställning och det är ingen som kommer flytta till kommunen för en projektanställning som inte är helt grön. Du kommer inte få någon med erfarenhet.” En långsiktighet och säkerhet gällande anställningar ses som ett krav för att kunna attrahera och behålla skickliga personer med vana att verkställa åtgärdssamordningen.

”Har man långsiktigheten så är det helt okej att det tar lång tid. Om jag vet att jag ska vara kvar här och kan hjälpa markägare när det väl finns ett beslut, så är det ok. Däremot så skulle jag inte våga slänga in markägarna i en domstolsprocess om jag inte visste att jag fanns här för att hjälpa dem när det väl har gått igenom.”

Citat från intervjuperson

3.5 Medfinansiering

I intervjuerna framstår att kravet på medfinansiering ofta är både administrativt betungande och principiellt ifrågasatt. Här beskrivs ett tidsödande ”pusslande” med olika bidrag, exempelvis att kombinera LOVA- och LONA-medel, eller att använda Strategiska planen som motpost, vilket upplevs som ineffektivt och ologiskt då det i slutändan ofta rör sig om olika former av offentliga medel. Den ursprungliga tanken bakom medfinansiering, att säkerställa lokalt engagemang och medansvar, anses inte tillämpbar i åtgärdssamordningens kontext, i och med den nytta som åtgärdssamordnare har visats haft på åtgärdstakten. Framför allt i små kommuner eller mindre organisationer blir kraven på medfinansiering ett konkret hinder. Om en organisation har begränsade resurser finns det sällan möjlighet att matcha bidrag med egen finansiering, vilket kan innebära att resurssvaga aktörer får svårare att delta i vattenvårdsarbete, vilket riskerar att skapa geografiska orättvisor.

Ett annat återkommande problem är den administrativa bördan. Intervjupersonerna beskriver hur mycket tid som går åt till att räkna, dokumentera och redovisa ideell tid eller andra former av insatser. Tid som upplevs som bättre använd om den istället kunde gå till själva åtgärdsarbetet. Intervjupersonerna beskriver att de ofta får agera finansieringsarkitekter, vilket tar fokus från kärnuppdraget att samordna och genomföra åtgärder.

Men just för själva *åtgärderna* lyder det delade meningar mellan intervjupersonerna, då några inte håller med om att markägarna inte skulle vara delaktiga eller inte ha en insats vid 100 % -iga stöd. De menar att det finns ett starkt ideellt inslag i de flesta projektet och markägarens bidrag sker genom att avsätta sin mark, tid, och engagemang, och att det därför är felaktigt att anta att hundra procentig finansiering skulle minska det lokala engagemanget. Andra ser en poäng med medfinansiering i de fall där markägare eller verksamhetsutövare drar nytta av en åtgärd. Då accepteras systemet med medfinansiering som en del av spelets regler, och det beskrivs som att det går att hantera med rätt erfarenhet och stöd.

”Vi är beroende av ett hundra procentigt stöd för att jag överhuvudtaget ska finnas i min roll. Det gör att jag har försökt kombinera olika stödformer med varandra för att få en hundra procentighet. Men det där är också klurigt för då kan man få ja på en del av ansökan och nej på den andra delen, och då behöver man helt plötsligt tacka nej till hela kakan.”

Citat från intervjuperson

3.6 Varierande förutsättningar kring handläggning

När det kommer till Länsstyrelsens handläggning beskriver åtgärdssamordnarna en byråkratisk miljö där det råder stor variation mellan län, där regler och krav tolkas olika, och där handläggningstiderna ofta är orimligt långa. I och med att Länsstyrelserna är olika strukturerade och själva ansvarar för hur de bedriver sin verksamhet är det svårt att harmonisera handläggningen nationellt. En observation som görs är att Länsstyrelserna präglas av hög personalomsättning, med flertalet unga och oerfarna handläggare. I dagsläget beskrivs systemet som oflexibelt, med onödig detaljstyrning och en ovilja att ta beslut utan omfattande underlag. Vidare

upplevs beslutsvägarna som onödigt långsamma, även i ärenden där den miljönyttiga effekten är tydlig. Här efterfrågas expressvägar för beprövade åtgärder och önskemål om att särskilja mellan åtgärder med positiv respektive negativ miljöpåverkan, så att de förstnämnda får en snabbare väg genom systemet. Däremot diskuteras även oro för att förenklingar i processen skulle kunna öppna upp för exploateringsintressen.

Men bilden är inte enbart negativ. Flera intervjupersoner lyfter exempel på goda erfarenheter, särskilt när länsstyrelserna lyckats bygga upp bra intern samordning och när det finns en rådgivande dialog snarare än strikt handläggande. En del menar att det fungerar bättre när de som granskar ansökningar också har kontakt med dem som hanterar anmälningar och tillstånd, så att processerna kan kopplas samman. Välfungerande dialog ses som en nyckel till både kortare handläggningstider och mer realistiska krav. Här har även arbetssätt som bygger på kontakt mellan Länsstyrelse och åtgärdssamordnare på kommun eller vattenråd utvecklats, med mer frihet i åtgärdsutförandet som resultat. För att stötta åtgärdssamordnarna i det administrativa arbetet finns exempel på Länsstyrelser som ger LOVA-stöd till ”öppna” projekt eller ”åtgärdspaket” där exakt utformning på åtgärder inte behöver specificeras. Istället får åtgärdssamordnaren en ”pott” och har regelbunden kontakt med Länsstyrelsens LOVA-handläggare för att stämma av vilka åtgärder som utförs. Att ha en viss grad av flexibilitet lyfts som en gynnsam förutsättning då de allra flesta åtgärderna påverkas av externa omständigheter under projektets gång och behöver revideras för att kunna genomföras. Det beskrivs som att arbetsbelastningen reduceras när man inte blir låst till sin stödansökan utan får utrymme att utforma åtgärderna så effektivt som möjligt. Men ett sådant arbetssätt är väldigt kopplat till enskilda län och det finns ingen formell vägledning kring det. En intervjuperson påpekar här igen vikten av samverkan mellan länen då denne stöttat flera LOVA-handläggare i andra län att ge öppna projekt genom att dela med sig av sitt tillvägagångssätt och sina erfarenheter.

3.7 Vikten av kollegor och kollegialt lärande

Närvaro av kollegor – i formella team eller informella nätverk – framstår i intervjuerna som en avgörande faktor för att åtgärdssamordnare ska trivas, utvecklas och lyckas i sin roll. En genomgående poäng är att ingen åtgärdssamordnare kan behärska allt. Flera intervjupersoner belyser därför vikten av att veta ens egna styrkor och att bygga ett stöd runt sig med personer som kompletterar ens svagheter. Det kan handla om att ta hjälp av konsulter eller andra avdelningar inom sin organisation, men också om att ha tillgång till andra åtgärdssamordnare att samtala med. En intervjuperson beskriver hur deras organisation byggt upp en modell med flera lokala åtgärdssamordnare med olika inriktningar, vilket möjliggjort en uppdelning utifrån kompetens och intresse. Betydelsen av kollegialt lärande är särskilt tydlig i de delar av intervjuerna där intervjupersonerna beskriver nätverk inom vattenråd, samverkansgrupper eller regionala samordningsinitiativ. Här får nya i rollen chansen att ställa frågor, lära sig av andra, och få hjälp att navigera i komplexa ärenden. Flera betonar att detta minskar behovet av att ”uppfinna hjulet” och skapar trygghet. Det lyfts att det kollegiala stödet inte behöver vara bundet till samma organisation. Tvärtom uttrycker flera att samarbete över kommun- eller organisationsgränser kan vara givande, förutsatt att det finns struktur och en vilja att dela med sig.

3.8 Att forma sin roll och sitt arbetssätt

Intervjupersonerna beskriver hur åtgärdssamordnarna klivit in i rollen och själva behövt forma uppdraget allt eftersom. Att arbeta från ett blankt papper ansågs mestadels som en frihet och chans att utforma arbetet efter egna styrkor och lokala behov. Intervjupersonerna beskriver hur de initialt ägnade mycket tid åt att bekanta sig med avrinningsområden, identifiera åtgärdsbehov, bygga relationer med markägare och skapa ett arbetssätt genom lärande i praktiken. Det arbetet är långsiktigt som kräver engagemang, tålamod och förankring. De flesta intervjupersonerna var del av LEVA-satsningen och uttrycker uppskattning för friheten som LEVA initialt erbjöd, och menar att deras arbete har utvecklats naturligt, ofta i nära samverkan med projektgrupper och andra åtgärdssamordnare.

En respondent beskrev hur de i början ”bollade idéer” och fick hjälp av projektgruppen, och att ett fungerande arbetssätt sedan utkristalliserades genom praktisk erfarenhet.

En annan aspekt som framkommer är att arbetsuppgifterna tenderar att formas utifrån den enskilda samordnarens personliga bakgrund och kompetens. Det som från början kan verka som en svaghet – att rollen är otydlig – upplevs av flera som en möjlighet till individanpassning och innovation. En intervjuperson säger: ”Varje åtgärdssamordnare är inte den andra lik, utan man får köra på de superkrafter som varje åtgärdssamordnare har.” Det ses som ett sätt att få med ”hjärtat i arbetet” och öka motivationen. Samtidigt finns en uppenbar risk att verksamheten blir personberoende. I avsaknad av tydliga strukturer, rutiner eller dokumentation riskerar viktig kunskap att försvinna när personer slutar. Några intervjupersoner nämner att de själva fått identifiera relevanta vattendrag, planera åtgärder och bygga samarbeten helt utan vägledning – vilket kräver att man är både självständig och initiativrik. Det lyfts också att olika samordnare kan prioritera olika typer av åtgärder eller metoder, vilket i värsta fall kan leda till ojämlikheter i vad som faktiskt genomförs. Det finns ett starkt behov av både flexibilitet och struktur; att kunna anpassa arbetet efter lokala förutsättningar, men också att tydliggöra rollens kärnuppgifter, skapa stöd för nyanställda och säkra kontinuitet över tid.

3.9 Breddat syfte med åtgärdssamordning

Till sist påpekar intervjupersonerna på ett växande behov av att bredda åtgärdssamordnarnas uppdrag bortom det nuvarande snäva fokus på övergödning. Det finns en tydlig upplevelse av att vattenvårdens verklighet rymmer fler miljöproblem, såsom fysisk påverkan, biologisk mångfald, klimatanpassning osv., särskilt i delar av landet där övergödning inte är det dominerande problemet och därmed utesluts från LOVA-finansierad åtgärdssamordning. Intervjuerna visar att åtgärdssamordning sker i ett bredare praktiskt sammanhang, där markägare och lokala aktörer har intresse för flera typer av åtgärder. Genom att inte begränsa uppdraget till en viss typ av miljöproblem kan samordnaren agera mer flexibelt och möta lokala behov, vilket ökar både effektivitet och legitimitet. Några samordnare

beskriver hur de redan i praktiken arbetar brett, genom att stötta olika typer av projekt när kontakten med markägare ändå är etablerad.

4. Slutsatser

4.1 Rekommendationer utifrån förslag i enkät- och intervjuresultat

Deltagarna i enkät- och intervjustudien har haft många tankar kring förbättringar och utvecklingsområden för att åtgärdssamordningen ska bli enklare och åstadkomma ännu bättre resultat. Utifrån detta kan flertalet rekommendationer urskiljas. De presenteras här utifrån två kategorier: 'systematiska förändringar' som skulle behöva ske på en övergripande nationell eller rättslig nivå, och 'förbättringar kring åtgärdssamordnarnas förutsättningar och kunskap' som handlar om att skapa direkta stödstrukturer för åtgärdssamordnare eller införa arbetssätt som underlättar deras arbete.

4.1.1 Systematiska förändringar

1. Säkra långsiktig finansiering och tillsvidareanställningar för åtgärdssamordnare

Åtgärdssamordning bör inte vara projektbaserad. Det krävs långsiktiga resurser för att bygga relationer, behålla kompetens och planera större åtgärder.

2. Säkra långsiktig finansiering för åtgärder (projekt)

Åtgärdssamordnare behöver långsiktiga projekt för att kunna ta sig an de större åtgärderna som ger mest miljönytta.

3. Erbjud 100 % stöd för åtgärdssamordning

Administrativt arbete och finansiering blir ett hinder för mindre och resursfattiga kommuner och organisationer vilket kan underlättas genom att ge 100 % finansiering till åtgärdssamordning.

4. Bredda åtgärdssamordningen till att omfatta andra miljöproblem än övergödning

Åtgärdsbehov kopplade till andra miljöproblem, till exempel biologisk mångfald, fysisk påverkan och klimatanpassning borde också kunna omfattas av åtgärdssamordningen.

5. Förenkla tillståndsprocesser och harmonisera tolkning mellan län

Långa tillståndsprocesser kan accelereras genom att skapa tydliga vägledningar, samordna tillståndsprocesser (t.ex. samprovning) och överväga snabbspår för åtgärder med tydlig miljönytta.

6. Modernisera lagstiftningen kring markavvattning och vattenverksamhet

En översyn av inaktiva markavvattningsföretag samt nuvarande regelverk kan möjliggöra fler och bättre platser för åtgärder.

4.1.2 Förbättringar kring åtgärdssamordnarnas förutsättningar och kunskap

7. Återuppta och vidareutveckla nationella nätverksträffar för åtgärdssamordnare

Regelbundna träffar stärker gemenskap, kunskapsutbyte och ger viktiga stödstrukturer, särskilt för nya åtgärdssamordnare eller de som arbetar avskilt på mindre orter och organisationer.

8. Etablera en nationell plattform för resurser och kunskap

En samlad plattform som ligger nära praktiken och erbjuder vägledningar, mallar, juridiskt stöd, kontaktpersoner, forskningssammanställningar och utbildningsmaterial motverkar stuprörsarbete.

9. Stärk samverkan och ömsesidig förståelse mellan åtgärdssamordnare och Länsstyrelsen

Involvera åtgärdssamordnare i dialog om bedömningar och synliggör Länsstyrelsens processer för att öka förutsägbarheten i ansökningar om stöd, tillstånd, etc.

10. Främja erfarenhetsutbyte mellan olika Länsstyrelser

Exempelvis genom gemensamma träffar eller kunskapsnav där goda arbetssätt, så som tillämpningen av öppna projekt inom LOVA, kan spridas och diskuteras.

11. Tillhandahåll utbildningar inom juridiska och ekonomiska frågor

Praktisk kompetens inom dessa områden kräver ofta en lång startsträcka för nya åtgärdssamordnare då det är mycket information att navigera själv, riktade utbildningar kring praktiska exempel kan underlätta det egna praktiska arbetet.

12. Utveckla checklistor och vägledningar för nya åtgärdssamordnare

Konkreta guider för hur en åtgärd planeras, vilka tillstånd som krävs och när, samt hur olika årstider påverkar processen är särskilt efterfrågade vid uppstart.

13. Stärk social och kommunikativ kompetens i rollen

Förmåga till dialog, förtroendebyggande och lokal förankring är avgörande, dessa färdigheter bör lyftas i lärosätenas utbildningar och andra vägledningar.

14. Erbjud stöttning och vägledning för att använda investeringsstöden inom Strategiska planen

Stöden inom Strategiska planen upplevs som svårnavigerade och underutnyttjade. För att fler åtgärdssamordnare ska kunna arbeta med större och mer långsiktiga åtgärder krävs tydligare vägledning, mallar och bättre samverkan med handläggande myndigheter.

4.2 Diskussion

4.2.1 Tidigare erfarenheter av åtgärdssamordning

Flera tidigare projektrapporter har belyst frågor kring lokal åtgärdssamordning, vattenvårdsarbete och samverkansmodeller och erbjuder viktiga jämförelsepunkter till denna studie. Erfarenheter från åtgärdssamordning visar att uppstarten av den här projektformen kräver tid och tålamod för att skapa förtroende och relationer och att resultat i form av genomförda åtgärder inte ska förväntas i början, vilket betyder att stabil finansiering är avgörande (Länsstyrelsen Södermanland och Nyköpingsåarnas vattenvårdsförbund, 2024). Liknande slutsatser dras i en utredning kring strategisk vattenplanering i ett större avrinningsområde som lyfter hur många sätt det finns att organisera vattenförvaltningsfrågor på kommunal nivå, och hur det kräver tydlig och överenskommen struktur för samverkan med behov av långsiktig finansiering för att tillgodose en sådan organisering (Ljusnan-Voxnans Vattenvårdsförbund, 2023). Denna studie fastställer sådan långsiktighet som en central framgångsfaktor, med osäker finansiering och korta projektcykler som ett återkommande hinder.

På andra håll har arbetssätt liknande lokal åtgärdssamordning funnits en längre tid, till exempel i Västervik där det framhålls att man haft en bra grund med rådgivning inom vatten och miljö, och där införandet av en åtgärdssamordnartjänst inneburit ett mer metodiskt arbete samtidigt som påpekas vikten av att göra lokala anpassningar i hur man organiserar samordningen (Västerviks kommun 2022). Resultaten från denna studie visar att det är en balansgång mellan att låta åtgärdssamordnare utveckla arbetssätt utifrån sina egna styrkor och lokala förutsättningar, och att skapa strukturer för att underlätta och effektivisera startsträckan. Båda argumenten lyfts, vilket tyder på att den fortlöpande utformningen av lokal åtgärdssamordning sannolikt kommer att kräva en del flexibilitet.

I LEVAs pilotområde i Halland bedrev Högskolan i Halmstad följeforskning på åtgärdssamordningen med syfte att ta fram framgångsfaktorer för fortsatt arbete. Det identifierades sex punkter för effektiv åtgärdssamordning: arbete i team med

kompletterande kompetenser; tydliga roller och strukturer med frihet från myndighetsutövning; samverkan med relevanta aktörer; nätverkande mellan åtgärdssamordnare; att kunna erbjuda kontinuerligt stöd från idé till genomförd åtgärd; samt att arbeta behovsanpassat och möta markägarnas önskemål (Hansson & Svensson Floer, 2021). Likt vår studie lyfts kontinuitet, trygghet, och nätverksstrukturer från detta projekt som utvecklingsområden för en lyckad åtgärdssamordning.

Vidare bekräftar denna studie att markavvattningsföretag är ett utbrett bekymmer i planeringen av åtgärder. Detta har lyfts tidigare i åtgärdssamordningsprojekt, till exempel i Hågaåns avrinningsområde där, likt de erfarenheter som lyfts i enkäten, de endast arbetar med åtgärder som inte påverkar den här typen av tillstånd, med påföljden att åtgärderna blir mindre effektiva: “exempelvis anlägger vi sidodammar i stället för i själva diket/åfåran vilket skulle ge betydligt större reningseffekt [...] Sidodammar tar även större markyta i anspråk som annars kan användas som jordbruksmark och därmed bidra till ökad lokal/regional livsmedelsförsörjning” (Uppsala kommun, 2024).

Mycket av de utmaningar och förslag på lösningar som framkommit ur denna studie har även lyfts tidigare i Havs- och Vattenmyndighetens arbete med LEVA. Redovisningen av regeringsuppdraget delar likheter med den här rapporten, så som att framhålla vikten av flera åtgärdssamordnare inom samma organisation eller område, långsiktighet, och erfarenhetsutbyte (Havs- och Vattenmyndigheten, 2021). Fastän åtgärdssamordningen har utökats utöver de initiala 20 pilotområdena och sker på större skala idag kvarstår mycket av hindren. I redovisningen föreslogs det även att Havs- och Vattenmyndigheten borde få ett “långsiktigt uppdrag att bilda en nationell stödfunktion för att stödja, samordna och utvärdera lokalt åtgärdsarbete” (Havs- och Vattenmyndigheten, 2021). Något sådant uppdrag har inte getts, men däremot meddelade myndigheten under våren 2025 att de kommer återuppta “inspirationsdagar” för åtgärdssamordnare likt de som genomfördes inom LEVA, med ett tillfälle under hösten 2025 och ett tillfälle under våren 2026. Medan vår studie illustrerar hur viktiga dessa tillfällen att ses och samverka är för åtgärdssamordnarna, är detta också ytterligare ett bevis på den kortsiktighet som

omger åtgärdssamordningens förutsättningar, då det inte finns någon säkerhet kring det här initiativet bortom 2026.

Till sist har denna studie belyst hur viktig LOVA-stödet är för åtgärdssamordningen. Utvärderingen av LOVA 2017–2021 (Havsmiljöinstitutet, 2022) framhöll att utvecklingen av LOVA som betydande finansiär av åtgärdssamordning kräver resurser för att tillgodose behoven för både detta och de fysiska åtgärderna. Idag ser majoriteten av de som deltog i enkäten LOVA som det framtida alternativet för finansiering av deras tjänster, vilket är anmärkningsvärt med tanke på att nästan hälften har en fast anställning. Det visar på ett projektberoende hos åtgärdssamordningen även fast personerna som arbetar med åtgärdssamordning inte explicit arbetar i tillfälliga kontrakt. Frågan om vad som sker med tjänsterna om LOVA-stödet, vars budget endast är garanterat årsvis, skulle utgå är ett relevant framtida område att utforska, speciellt i mindre kommuner där begränsade resurser avsätts till de mest brännande behoven.

4.2.2 Erfarenheter från andra länder

Internationella exempel från Norge, Danmark och England erbjuder värdefulla perspektiv för att förstå och utveckla modeller för åtgärdssamordning. I Norge har rollen som “vannområdekoordinator” etablerats med uppdrag att samordna insatser för att förbättra vattenmiljön inom specifika vattenområden (Hanssen & Indset, 2021). Dessa koordinatörer spelar en central roll i att underlätta samarbete mellan kommuner, myndigheter och andra aktörer och finns på plats i 92 av 97 “vannområden” (delområden som baseras både på hydrologiska och administrativa gränser, Vattenmyndigheterna, 2013) (Vannportalen, 2024). Likt Sverige pekar Norges arbetssätt på vikten av stabil finansiering. Här samfinansieras vannkoordinatorerna med statliga, regionala och kommunala pengar, och 66 % av vannkoordinatorerna har fast anställning (Vannportalen, 2024). Jämförelsevis hade 46 % av de svenska åtgärdssamordnarna som deltog i denna studie fast anställning.

I Danmark utgör “Udtagningskonsulenterne” en nyckelresurs inom klimat- och vattenförvaltning, särskilt kopplat till återvätning av organogen åkermark. De bistår markägare och kommuner med rådgivning, projektplanering och samordning. Den

statligt finansierade funktionen, som tidigare kallades Oplandskonsulenter, har funnits sedan 2017 och nuvarande period löper 2022-2027, vilket har möjliggjort en tämligen långsiktig planering och kontinuitet (Udtagningskonsulenterne, 2025). Den privata forsknings- och utvecklingsorganisationen SEGES som var etablerad i rådgivningstjänster har fått det övergripande samordningsansvaret (Gertz & Lægdsgaard Madsen, 2021), och det danska arbetsättet visar på fördelarna med en tydlig nationell strategi och centralt organiserat arbete, samtidigt som likheter med Sverige finns i den lokala förankringen.

I England etablerades Catchment Based Approach (CaBA) 2013 som ett nationellt ramverk för samordnad vattenförvaltning på avrinningsområdesnivå. Det infördes av det brittiska miljödepartementet Defra som en reaktion på behovet av en mer deltagande, lokal och integrerad vattenförvaltning (Collins et al., 2020). CaBA omfattar över 100 avrinningsområdes-”partnerskap” som täcker hela England (Catchment Based Approach, 2025a). Det har grundfinansiering från staten samt stödstrukturer för att mobilisera ytterligare medel och den ideella organisationen The Rivers Trust har övergripande ansvar (CaBA Benefits Assessment Working Group, 2025). Partnerskapen samlar aktörer från statliga myndigheter, kommuner, vattenbolag, miljöorganisationer, universitet, företag och civilsamhället i ett gemensamt arbete för att förbättra vattenkvalitet, restaurera habitat och hantera översvänningsrisker, och leds oftast av en miljöorganisation samt stöds av en samordnare från den statliga miljömyndigheten. Det finns även ett nationellt stödssystem med tematiska arbetsgrupper, teknisk support, GIS-verktyg och medborgarforskning (Catchment Based Approach, 2025b), vilket liknar de behov som lyfts kring en bättre stödinфраstruktur för de svenska åtgärdssamordnarna som deltog i denna studie.

Referenser

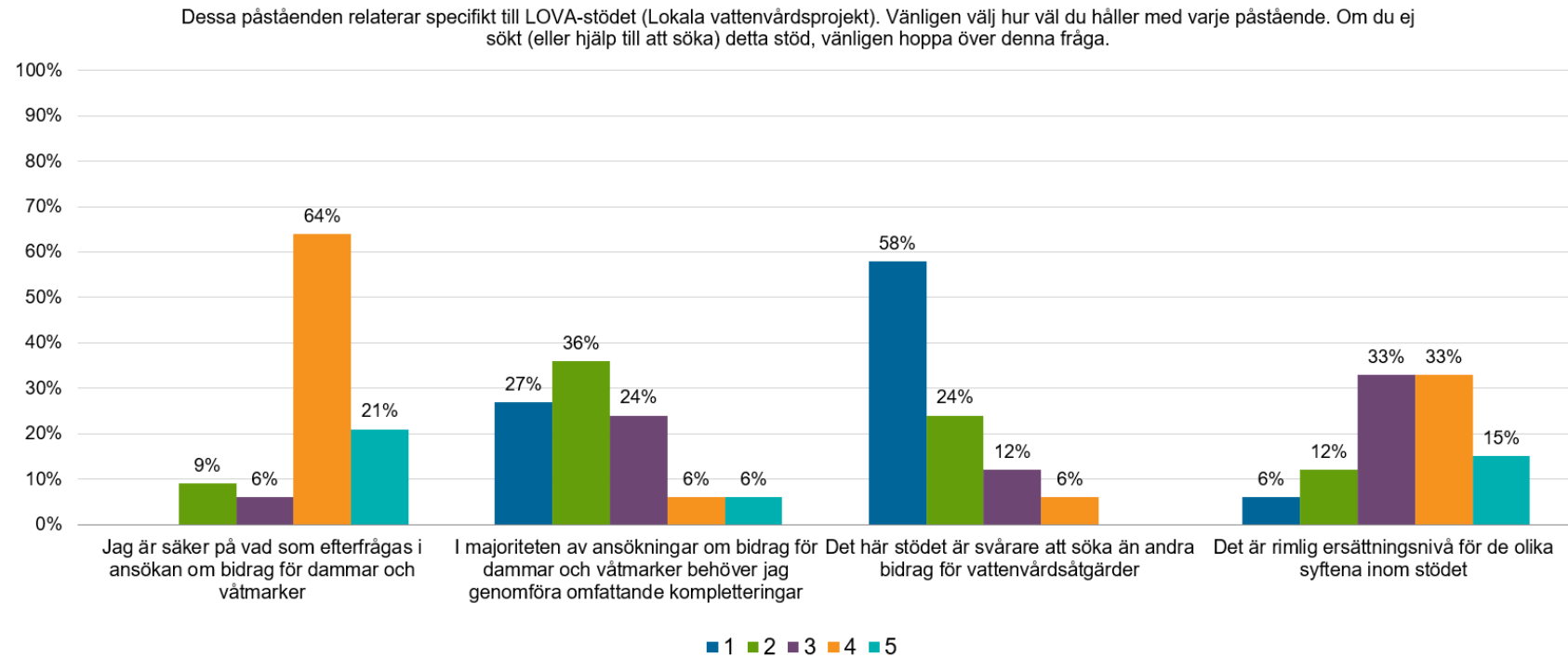
- Bryman, A. (2016). Social research methods. Oxford university press.
- CaBA Benefits Assessment Working Group (2025). CaBA Monitoring & Evaluation 2023/24. Hämtad från https://catchmentbasedapproach.org/wp-content/uploads/2025/03/CaBA-Benefits-Report-2023-2024_V0.1.2.pdf
- Catchment Based Approach (2025a) About the Catchment Based Approach. [Online] <https://catchmentbasedapproach.org/about/> [Datum för åtkomst: 15 maj 2025]
- Catchment Based Approach (2025b) Who's involved? [Online] <https://catchmentbasedapproach.org/about/whos-involved/> [Datum för åtkomst: 15 maj 2025]
- Collins, R. et al. (2020). Collaborative water management across England – An overview of the Catchment Based Approach. Environmental Science and Policy, 112, 117–125. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.06.001>
- Gertz, F., Bondgaard, F., Lægdsgaard Madsen, M. (2021). Danish National Pathway. Going local for more efficient water management 2021 - 2030. SEGES. Hämtad från https://www.landbrugsinfo.dk/-/media/landbrugsinfo/public/4/3/4/natur_vandmiljo_case_area_dk_danish_national_pathway.pdf
- Hanssen, Gro Sandkjær & Indset, Marthe (2021) Samordnet innsats for bedre vannmiljø? By- og regionforskningsinstituttet NIBR. Hämtad från <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/2762739/2021-13.pdf>
- Hansson, A., & Svensson Floer, L. (2021) LEVA mellersta Halland – utveckling av åtgärdssamordning för jordbruket i Falkenbergs, Halmstads och Varbergs kommuner. Hämtad från <https://hh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1578022/FULLTEXT01.pdf>
- Havsmiljöinstitutet (2022). Utvärdering av LOVA 2017–2021, Kartläggning av lokala vattenvårdsprojekt och åtgärdernas potentiella miljöeffekter. Hämtad från https://www.havsmiljoinstitutet.se/sites/default/files/2022-08/utvardering-lova-2017-2021js_1-juli_dr.pdf
- Ljusnan-Voxnans Vattenvårdsförbund (2023) Förstudie för strategisk vattenplanering i Ljusnan-Voxnans avrinningsområde. Hämtad från https://www.lvvf.se/upload/documents/Projekt/Strategisk_vattenplanering_i_Ljusnan-Voxnans_avrinningsomrade.pdf

- Länsstyrelsen Södermanland och Nyköpingsåarnas vattenvårdsförbund (2024). Lokal åtgärdssamordning i Kilaån. Hämtad från https://www.richwaters.se/wp-content/uploads/Lokal-atgardssamordning-i-Kilaan_TGA.pdf
- Udtagningsskonsulenterne (2025). Om udtagningsskonsulenterne. [Online] <https://udtagningsskonsulenterne.dk/om/> [Datum för åtkomst: 15 maj 2025]
- Uppsala kommun (2024). Initiera och planera åtgärder i Hagaåns avrinningsområde. Hämtad från <https://www.richwaters.se/wp-content/uploads/Initiera-och-planera-atgarder-i-Hagaans-avrinningsomrade-TGA.pdf>
- Vannportalen (2024) Økende forutsigbarhet for vannområdekoordinatorene. Vannportalen.no (Miljødirektoratet) [Online] <https://www.vannportalen.no/aktuelt/2024/okende-forutsigbarhet-for-vannomradekoordinatorene/> [Datum för åtkomst: 15 maj 2025]
- Vattenmyndigheterna (2013) Gränsvatten Norge och Sverige Strategi för internationellt samarbete https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/54185/Vattenmyndigheterna2013_PM_gransvattenstrategi.pdf
- Västerviks kommun (2022). Projektrapport Vattensamordning i Västervik 2018-2021. Hämtad från <https://www.vastervik.se/globalassets/trafik-och-infrastruktur/hallbar-utveckling/slutrapportering-av-projektet-vattensamordnare-vastervik-2018-2021.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten (2021). Redovisning av regeringsuppdrag om Pilotområden mot övergödning. Hämtad från: <https://www.havochvatten.se/download/18.776ad6291789926467045c2b/1744026755212/Redovisning%20av%20regeringsuppdrag%20Pilotomr%C3%A5den%20mot%20%C3%B6verg%C3%B6dning.pdf>

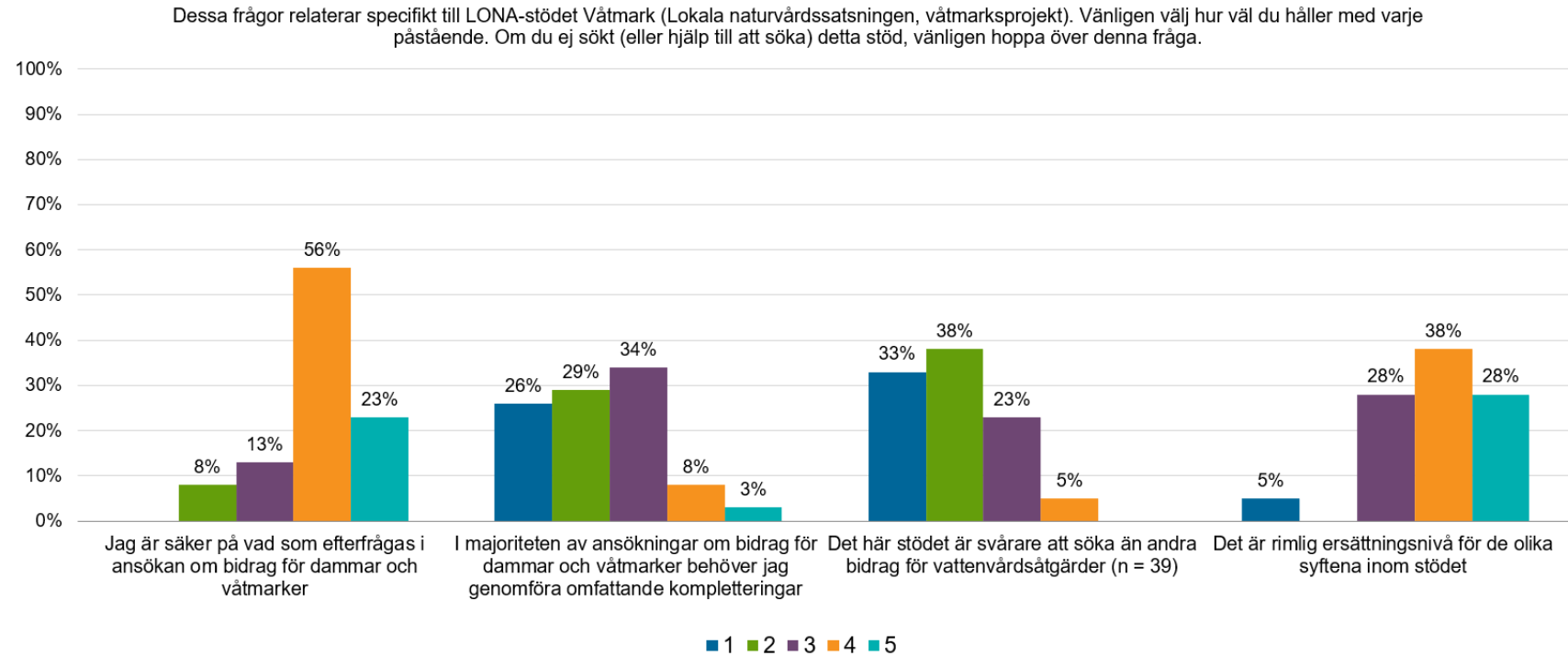
Bilaga A. Kompletta listan på påståenden om stödprogrammen (enkätresultat)

1 - Jag håller inte alls med, 5 - Jag håller absolut med

LOVA: 33 respondenter

LONA Våtmark: 39 respondenter

Strategiska planen: 22 respondenter

